



LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Perheryhmäkodin toiminnan kehittäminen nuorten osallisuutta tukeväksi

Riikka Hautakoski

2018 Laurea



Laurea-ammattikorkeakoulu

Perheryhmäkodin toiminnan kehittäminen nuorten osallisuutta tukevaksi

Riikka Hautakoski
Sosiaalialan käytäntöjen asiakasläh-
töinen kehittäminen
Opinnäytetyö
Tammikuu, 2018

Riikka Hautakoski

Perheryhmäkodin toiminnan kehittäminen nuorten osallisuutta tukeväksi

Vuosi 2018 Sivumäärä 63

Opinnäytetyöni tavoitteena on kehittää perheryhmäkodin toimintaa nuorten osallisuutta tukeväksi. Perheryhmäkodissa asuu 14 oleskeluluvan saanutta nuorta, jotka ovat saapuneet yksin Suomeen alaikäisinä turvapaikanhakijoina. Perheryhmäkoti huolehtii heidän hoidostaan ja kasvatuksesta siihen saakka, kunnes he täyttävät 18 vuotta. Perheryhmäkodissa työskentelee 13 ohjaajaa ja yksi vastaava ohjaaja.

Opinnäytetyössäni tarkastelen, millainen nuorten osallisuuden kokemus on ja kuinka nuorten osallisuutta voidaan edistää perheryhmäkodin toiminnassa. Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä olen käyttänyt osallisuuden ja kotoutumisen käsitteitä sekä niihin liittyviä teorioita. Opinnäytetyö on perheryhmäkodin tutkimuksellista kehittämistoimintaa, jossa on hyödynnetty toimintatutkimuksellisia lähestymistapoja. Sen päämääränä on tutkimisen lisäksi toiminnan samanaikainen kehittäminen. Tutkimuksen aineisto on kerätty syksyn 2017 aikana. Tutkimus toteutettiin kahdessa vaiheessa. Ensimmäisen vaiheen aineisto koostui viidestä perheryhmäkodissa asuvan nuoren teemahaastattelusta ja toisen vaiheen aineisto koottiin perheryhmäkodin 14 työntekijän yhteiskehittämisen työpajassa. Aineisto analysoitiin käyttämällä teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä.

Tutkimustulokset osoittavat, että nuorten osallisuuden kokemuksen kannalta merkittävässä asemassa ovat suhde perheeseen, ystäviin sekä muutamaan läheiseen aikuiseen. Nuoret kokevat omat vaikutusmahdollisuutensa omaan elämäänsä vähäisiksi. Merkittävin nuorten osallisuutta estävä tekijä on tutkimuksen mukaan tiedonpuute suomalaisesta yhteiskunnasta. Perheryhmäkodissa työskentelevät ohjaajat asettavat tavoitteeksi tukea nuorten osallisuutta tukemalla nuoren ihmissuhteita, keskustelemalla säännöistä yhdessä nuorten kanssa ja huomioimalla nuorilta saadun palautteen toiminnan kehittämisessä.

Nuorten osallisuuden kehittäminen perheryhmäkodissa vaatii ohjaajilta avointa vuorovaikutusta nuorten kanssa. Nuorten kielitaidon kehittymistä on tärkeää tukea, koska se lisää heidän vaikutusmahdollisuuksiaan ja tukee heidän kotoutumistaan. Opinnäytetyön johdosta syntyneen tiedon pohjalta ohjaajat loivat nuorten osallisuuden kehittämiseen liittyvät tavoitteet sekä pohtivat konkreettiset toimenpiteet niiden saavuttamiseksi. Syntynyttä tietoa on mahdollista hyödyntää uusien toimintamallien luomiseen sekä käyttää työyhteisön arvokeskustelujen pohjana.

Asiasanat: osallisuus, kotoutuminen, yksin tulleet, perheryhmäkoti, kehittäminen

Riikka Hautakoski

How To Develop The Activities Of The Family Group Home To Support Young People's Participation

Year 2018

Pages

63

The aim of my thesis is to develop the activities of the family group home to support more young people's participation. The family group home is a housing unit for 14 underage young people who have already obtained their residence permit. The young people have come to Finland as unaccompanied, underage asylum seekers. The family group home will take care of the young people until they attain the age of 18. There are 13 counsellors and a supervisor who are working in the family group home.

In my thesis I have investigated what kind of experience the young people have about participation and how to improve young people's experience of participation in the work of a family group home. As a theoretical framework in the thesis I have used the concepts of participation and integration and different theories associated with them. The thesis is an inherent part of the development program of the family group home. The research methods used in this thesis are derived from action research. It aims not only to investigate, but also to develop the activities simultaneously. The data of the thesis has been collected during the fall of 2017. The research was carried out in two periods. The first period consisted of five theme interviews of young people and the second-period's materials were compiled in the workshop of collaborative design where all the 14 family group home's counsellors and the supervisor were participants. The data were analysed using a theory-based analysis.

The research findings show that the relationship with family, friends and a few close-knit adults has great importance to the experience of participation. The young people are able to influence their own lives only a little. The most significant factor contributing to the participation of young people is the lack of information about Finnish society. The counsellors working at the family group home team set the goal of supporting young people's involvement by supporting young people's relationships, discussing rules together with young people, and taking into account the development of feedback from young people.

The development of the participation of young people in a family group home requires open interaction with young people. It is important to support the development of young people's language skills as it enhances their influence and supports their integration. Based on the knowledge generated from the thesis, the counsellors created the goals for developing young people's participation and pondered concrete steps to achieve them. The aim of the research is to generate information both to create new operating models and use as the basis of value discussions at the workplace.

Keywords: participation, integration, unaccompanied, family group home, development

Sisällys

| | | |
|-------|--|----|
| 1 | Johdanto | 6 |
| 2 | Tutkimuksen taustaa..... | 7 |
| 3 | Aiempia tutkimuksia | 8 |
| 4 | Tutkimusta ohjaavat käsitteet | 10 |
| 4.1 | Osallisuus käsitteenä | 11 |
| 4.2 | Osallisuuden ulottuvuudet | 12 |
| 4.3 | Kotoutuminen..... | 13 |
| 4.4 | Kotoutumisen prosessi | 15 |
| 5 | Tutkimuksen kulku | 16 |
| 5.1 | Tutkimustehtävä | 17 |
| 5.2 | Toimintatutkimus tutkimuksellisen kehittämistoiminnan pohjana..... | 18 |
| 5.3 | Aineistonkeruussa käytettävät menetelmät..... | 21 |
| 5.3.1 | Nuorten yksilöhaastattelut | 23 |
| 5.3.2 | Työyhteisön yhteiskehittämisen työpaja..... | 24 |
| 5.4 | Aineiston analyysi | 25 |
| 5.5 | Tutkimuseettiset näkökulmat..... | 28 |
| 6 | Tutkimuksen 1. vaihe - nuorten yksilöhaastattelut | 29 |
| 6.1 | Ihmissuhteiden merkitys | 30 |
| 6.2 | Osallistuminen..... | 31 |
| 6.3 | Vaikutusmahdollisuudet | 33 |
| 6.4 | Kuulluksi tuleminen..... | 35 |
| 6.5 | Osallisuutta edistävät ja estävät tekijät..... | 36 |
| 7 | Tutkimuksen 2. vaihe - työntekijöiden yhteiskehittämisen työpaja | 38 |
| 7.1 | Työntekijöiden käsitys nuorten osallisuuden tukemisesta | 40 |
| 7.2 | Yhteiset tavoitteet ja konkreettiset toimet osallisuuden tukemiseksi | 40 |
| 7.2.1 | Nuorten ihmissuhteiden ylläpitäminen ja tukeminen | 41 |
| 7.2.2 | Joustavuus säännöissä..... | 41 |
| 7.2.3 | Nuoren ja työntekijän välinen aito kohtaaminen | 42 |
| 7.2.4 | Hoito- ja kasvatussuunnitelman kehittäminen..... | 42 |
| 8 | Johtopäätökset | 45 |
| 9 | Pohdinta..... | 47 |
| | Lähteet | 50 |
| | Kuviot | 54 |
| | Taulukot | 54 |
| | Liitteet..... | 55 |

1 Johdanto

Turvapaikanhakijoiden määrän kasvu syksyllä 2015 havahdutti kaikki tarkastelemaan maahanmuuttajien määrän kasvua Suomessa. Suuren huomion saivat myös Suomeen ilman huoltajaa tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat, joita saapui Suomeen enemmän kuin aikaisemmin. Alaikäisten yksin Suomeen tulleiden lasten ja nuorten tilanne on erittäin haavoittuva ja myös lapsiasiavaltuutettu on kiinnittänyt asiaan huomiota lausunnossaan. Lausunnossa todetaan, että kuntien olisi kiinnitettävä erityistä huomiota ilman huoltajaa Suomeen saapuneiden lasten ja nuorten palveluiden pitkäjänteisyyteen, järjestää heille kuntapaikka viivyttelämättä sekä turvata oikeus asunnon saamiseen oleskeluluvan saamisen jälkeen, joka toisi lapsille ja nuorille mahdollisuuden jatkaa opiskelua tutussa lähiympäristössä, kiinnittyä paikkakunnalle ja ylläpitää siellä syntyneitä verkostojaan. (Helander & Kurttila 2016.)

Lasten ja nuorten osallisuudesta puhutaan tällä hetkellä entistä enemmän monissa yhteyksissä ja siihen pyritään kiinnittämään entistä enemmän huomiota kaikilla yhteiskunnan eri tasoilla. YK:n lasten oikeuksien sopimus määrittää lapsen osallisuuden 12 artiklassa oikeudeksi osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin (YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus 1990). Laajasti ymmärrettynä osallisuutta voidaankin pitää yhteisöön liittymisenä, siihen kuulumisena ja vaikuttamisena (Hotari, Oranen & Pösö 2013, 149). Alaikäisinä yksin Suomeen tulleiden turvapaikanhakijalasten ja -nuorten kohdalla osallisuuden kokemus liittyy vahvasti myös heidän kotoutumiseensa Suomeen.

Opinnäytetyöni keskittyy 14 nuorelle tarkoitettuun perheryhmäkotiin, jossa asuu oleskeluluvan saaneita ilman huoltajaa alaikäisinä turvapaikanhakijoina Suomeen saapuneita nuoria. Perheryhmäkoti on aloittanut toimintansa syyskuussa 2015 alaikäisiä turvapaikanhakijoita majoittavana ryhmäkotina ja syyskuussa 2016 sen toiminta muuttui perheryhmäkodiksi oleskeluluvan saaneille 13-17-vuotiaille nuorille, jotka asuvat siellä siihen saakka kunnes täyttävät 18 vuotta. Perheryhmäkoti on myös oma työpaikkani, jonka toimintaa olen ollut mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa. Perheryhmäkodin yhtenä keskeisenä tehtävänä on luoda lapsille ja nuorille turvalliset kasvuolosuhteet ja luoda sitä kautta edellytykset lasten ja nuorten kotoutumiselle suomalaisen yhteiskuntaan.

Opinnäytetyöni tavoitteena on tuoda näkyväksi ne asiat, jotka nuoret itse kokevat merkittäviksi heidän osallisuutensa kannalta tällä hetkellä ja pyrkiä tukemaan heidän osallisuuttaan perheryhmäkodin toiminnan kehittämisessä. Opinnäytetyöni tutkii, millainen nuorten osallisuuden kokemus on ja kuinka nuorten osallisuutta voitaisiin edistää perheryhmäkodin toiminnassa. Tutkimus pohjautuu tutkimuksellisen kehittämistoiminnan viitekehykseen, jossa kehittämistoimintaa tarkastellaan tiedontuotannon, toimijoiden osallistumisen sekä kehittämisprosessin näkökulmasta (Toikko & Rantanen 2009, 10-11). Tutkimuksessa on käytetty toimintatutkimuksellisia elementtejä, joilla on pyritty tutkimisen lisäksi toiminnan samanaikaiseen

kehittämiseen (Heikkinen 2010, 214). Toimintatutkimuksen käytäntöjen valitseminen työyhteisön kehittämiseen suuntaavan opinnäytetyön pohjaksi on luontevaa, koska toimintatutkimuksessa sekä tutkitaan vallitsevia käytäntöjä että pyritään muuttamaan niitä (Kuula 2006). Opinnäytetyötä ohjaavat keskeiset käsitteet ovat osallisuus ja kotoutuminen, joiden pohjalta olen pyrkinyt kokoamaan alaikäisinä yksin Suomeen tulleisiin turvapaikanhakijoihin ja perheryhmiin liittyviä tutkimuksia ja avaamaan käsitteiden taustalla olevaa teoriaa.

Tutkimusaihe on noussut esiin työyhteisön kehittämistarpeista, mutta ennen kaikkea oman kiinnostukseni pohjalta. Kehittämishanke koostui erilaisista vaiheista, joiden valintaan vaikuttivat sekä omat että työyhteisön tekemät havainnot nuorten osallisuudesta ja sen tukemiseen liittyvistä haasteista.

2 Tutkimuksen taustaa

Suomeen ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden määrä lisääntyi kymmenkertaiseksi vuonna 2015 verrattuna vuoteen 2014. Vuonna 2014 alaikäisiä yksin Suomeen tulleita turvapaikanhakijoita oli 194 ja vuonna 2015 heitä tuli 3024 (Maahanmuuttovirasto 2016). Myös perheryhmiä tarvittiin lisää. Tutkimuksessa mukana oleva perheryhmiä aloitti toimintansa syyskuussa 2016 ja se huolehtii oleskeluluvan saaneiden nuorten hoidosta ja kasvatuksesta siihen saakka kunnes he täyttävät 18 vuotta. Perheryhmiä on tarkoitettu 14 nuorelle ja se aloitti toimintansa alaikäisiä ilman huoltajaa tulleina turvapaikanhakijoita vastaanottavana ryhmäkotina syyskuussa 2015.

Espoossa avautui syksyn 2016 aikana kaksi perheryhmiä kaupungissa jo aiemmin sijainneen 11-paikkaisen perheryhmiäkodin lisäksi. Molemmat uudet perheryhmiäkodit ovat 14-paikkaisia yksikköjä, jotka huolehtivat 0-17-vuotiaiden oleskeluluvan saaneiden lasten ja nuorten hoidosta ja kasvatuksesta siihen saakka kunnes nuoret täyttävät 18 vuotta. Lisäksi Espooseen perustettiin kaksi tukiasumisyksikköä oleskeluluvan saaneille 16-17-vuotialle nuorille, joissa he voivat asua siihen saakka, kunnes he täyttävät 21 vuotta. Tukiasunnoissa paikkoja on yhteensä 61 nuorelle kahden eri toimijan ylläpitäminä.

Nuoret muuttavat perheryhmiä kotiin tai tukiasuntoon turvapaikanhakuprosessin päätyttyä, mikäli he saavat oleskeluluvan. Alle 16-vuotiaat lapset ja nuoret ohjataan yleensä perheryhmiä kotiin ja 16-17-vuotiaat nuoret tukiasuntoihin. Osa nuorista, jotka ovat täyttämässä pian 18 vuotta oleskeluluvan saatuaan, voivat muuttaa suoraan vastaanotto toiminnan piiristä omaan asuntoon. Osa lapsista tai nuorista voi majoittua myös yksityismajoituksessa, joka voi tapahtua tuettuna perhesijoituksena tai muulla kunnan parhaaksi katsomalla tavalla. Perheryhmiä kotien ja tukiasuntojen toimintaa koordinoi ELY-keskus. (Kotouttamislain käsikirja 2017b.)

Perheryhmäkodin tai muun asuinyksikön perustamisesta oleskeluluvan saaneille, alaikäisinä turvapaikanhakijoina Suomeen saapuneille lapsille ja nuorille säädetään laissa kotoutumisen edistämisestä (L2010/1386). Laissa määritellään, että kunta voi sopia perheryhmäkodin tai muun asuinyksikön perustamisesta elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen kanssa. Yhteistyössä sovitaan myös ”lasten ja nuorten sijoittamisesta näihin yksiköihin, kotoutumista edistävien palvelujen järjestämisestä sekä toimenpiteistä aiheutuvien kustannusten korvaamisesta” (L2010/1386, 28 §). Henkilöstöstä ja yksikössä hoidettavien lasten ja nuorten määrästä sekä toimitiloista ja kasvuoloista säädetään lastensuojelulain (L2007/417) 58-60 §:ssä.

Lastensuojelulaki (L2007/417) määrittelee, että asuinyksikössä voidaan hoitaa enintään seitsemää lasta tai nuorta. Yhteensä lapsia tai nuoria voi olla sijoitettuna samaan asuinrakennukseen 24. Hoito- ja kasvatustehtävissä toimivien henkilöiden määrä asuinyksikköä kohden on vähintään seitsemän, mutta mikäli asuinyksiköitä on useampi, henkilöstön vähimmäismäärä on kuusi. (L2007/417, 58-59 §.) Lisäksi hoito- ja kasvatustehtävissä toimivien henkilöiden on täytettävä sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 3 §:ssä määritellyt koulutusvaatimukset (L2007/417, 60 §). Lastensuojelulaissa (L2007/417) annettu määritelmä koskee ennen kaikkea perheryhmäkoteja. Perheryhmäkoteja valvotaan erityisesti lastensuojelulain toteutumisen osalta Aluehallintoviraston (AVI) toimesta (Kotouttamislain käsikirja 2017b).

Tutkimuskohteena olevassa perheryhmäkodissa asuu yhteensä 14 nuorta ja hoito- ja kasvatustehtävissä työskentelee 13 ohjaajaa ja yksi vastaava ohjaaja. Lisäksi nuorten asioista vastaavat tehtäviinsä nimetyt sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja. Jokaiselle alle 18-vuotiaalla lapselle tai nuorelle on lisäksi nimetty tehtäväänsä palkattu virallinen edustaja, joka huolehtii lapsen edun toteutumisesta kotoutumisprosessin eri vaiheissa. Muutamilla nuorilla on lisäksi vapaaehtoinen kummiperhe tai tukihenkilö, joka tukee nuoren kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

3 Aiempia tutkimuksia

Alaikäisiin ilman huoltajaa tulleisiin turvapaikanhakijoihin liittyvät erilaiset tutkimukset ja opinnäytteet ovat selkeästi lisääntyneet viimeisten vuosien sisällä. Tilanteeseen on vaikuttanut maahanmuuttajien lisääntynyt määrä Suomessa sekä kiihkeänä käyvä julkinen keskustelu aiheesta. Maahanmuuttajien kotoutumiseen liittyvää tutkimusta, jossa osallisuutta on käsitelty kotoutumisen osana, on tehnyt esimerkiksi Viljakainen (2016). Alaikäisten ilman huoltajaa tulleiden turvapaikanhakijoiden osallisuuteen liittyvää tutkimuksia ja selvityksiä Suomessa on tehty jonkin verran, esimerkiksi Sipola (2012) ja Kaukko (2015) sekä jo oleskeluluvan saaneiden nuorten ja aikuisten osalta Björklund (2014). Lisäksi Tampereen yliopiston johtamiskorkeakoulussa työskentelevä akatemiattutkija Anna-Kaisa Kuusisto-Arponen tutkii yksin Suomeen tulleita turvapaikanhakijalapsia ja -nuoria. Hänen johtamassaan Akatemian rahoittamassa TRUST-kärkihankkeessa vuosina 2016-2018 kehitetään sosiaalisen tuen uusia malleja ja tutkitaan yksin Suomeen tulleiden nuorten elämää ja kokemuksia. (Kuusisto-Arponen 2016b.)

Omassa opinnäytetyössäni pyrin keskittymään ennen kaikkea nuorten kokemuksiin arjen tasolla ja tutkimaan, kuinka niitä voidaan hyödyntää osana perheryhmäkodin kehittämistyötä.

Sipola (2012) käsitteli pro gradu-tutkielmassaan alaikäisten ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten osallisuuden kokemuksia turvapaikanhakuprosessin aikana ja erityisesti sitä, toteutuuko lapsen etu ja kuullaanko lasta riittävästi turvapaikkamenettelyn eri vaiheissa. Tutkimuksessa nousi esiin, että lasten ja nuorten osallisuutta rajoittavia tekijöitä ovat esimerkiksi turvapaikkaprosessissa tapahtuvat nopeat menettelyt, joista lapsen tai nuoren on hankala saada riittävästi tietoa tai hänen kykynsä vastaanottaa tietoa on rajoittunut hänen aiempien traumaattisten kokemustensa takia. Lasten ja nuorten osallisuuteen vaikuttavat aikuisten asenteelliset lähestymistavat, joilla voidaan joko parantaa tai heikentää lasten ja nuorten osallisuuden toteutumista. Kansallisella tasolla Suomessa on pyritty rakentamaan hyviä käytäntöjä ilman huoltajaa tulleiden turvapaikanhakijalasten ja -nuorten vastaanottotoiminnalle, mutta niiden siirtyminen käytäntöön kaikissa turvapaikkaprosessin eri vaiheissa ja kaikkien lasten ja nuorten kohdalla ei ole vielä toteutunut.

Mervi Kaukko (2015) on tutkinut väitöskirjassaan ”Participation in and beyond liminalities - Action research with unaccompanied asylum-seeking girls” alaikäisten yksin tulleiden turvapaikanhakijatyttöjen kokemuksia osallisuudesta toimintatutkimuksen keinoin. Tutkimuksesta kävi ilmi, etteivät turvapaikanhakijatyttöjen osallisuuden kokemukset ole yksiselitteisiä vaan niihin vaikuttavat useat eri tekijät. Tutkimuksessa nousi esiin, että merkittäväksi osaksi osallisuutta tutkimukseen osallistuneet tytöt kokivat tärkeäksi myös mahdollisuuden vaieta ja olla puhumatta niistä asioista, mistä he eivät halunneet. Tutkimus käsitteli turvapaikanhakijatyttöjen elämää turvapaikanhakuvaiheessa, mutta siinä nousi esiin myös tekijöitä, kuten koulutus ja kotitöihin osallistuminen, joiden avulla tyttöjen osallisuus voi kehittyä myöhemmin oleskeluluvan saamisen jälkeen. Tutkimuksessa nousi esiin, että turvapaikanhakuprosessi koettiin väliaikaiseksi vaiheeksi tyttöjen elämässä, joka asetti monia rajoituksia osallisuudelle. Omassa opinnäytetyössäni tarkastelen, millainen nuorten osallisuuden kokemus on kotoutumisvaiheessa, oleskeluluvan saamisen jälkeen, ja kuinka sitä voidaan edistää perheryhmäkodin toiminnassa.

Björklund (2014) on HALATEN - Haavoittuvasta lapsuudesta ehjään aikuisuuteen-hankkeessa tehdyssä tutkimuksessa tuonut esiin jo aikuistuneiden alaikäisinä turvapaikanhakijoina Suomeen saapuneiden nuorten kotoutumiseen liittyviä tekijöitä, heidän kokemuksiaan ja saamiinsa palveluita kotoutumisprosessin aikana. Tutkimuksessa nousi esiin, että nuoret tarvitsevat erityistä tukea kotoutumisprosessin erilaisissa nivelvaiheissa, joista tärkeimpiä ovat maahan-tulo, perheryhmäkotiin asettuminen, muutto omaan asuntoon, kotoutumiskauden loppuminen, koulutuspolun valitseminen ja työelämään siirtyminen tai opintojen jatkaminen. Nuoret saavat tukea eri tahoilta; perheeltä tai sukulaisilta, vaikka he eivät asuisikaan Suomessa, ystäväpiiristä, joka muotoutuu jo ryhmäkodissa ja sen jälkeen, ohjaajilta ja sosiaalityöntekijöil-

tä sekä myös uskonnolliselta yhteisöltä. Yhteenkuuluvuuden tunteen puuttuminen on kuitenkin yksi keskeinen tekijä, joka nousee tutkimuksessa esiin ja johon olisi tärkeää kiinnittää huomiota. Nuorilla ei useinkaan ollut suomalaisia ystäviä, seurustelusuhteita lukuun ottamatta, ja heidän kaveripiirinsä olivat hyvin kansainvälisiä.

Viljakainen (2016) tutki opinnäytetyössään maahanmuuttajien osallisuuden toteutumista Espoon keskuksen alueella ja se oli samalla osa Laurea-ammattikorkeakoulun Välittävät Valittavat Verkostot-tutkimushanketta. Tutkielmassa haastatelluille maahanmuuttajille tärkeitä osallisuutta lisääviä tekijöitä olivat läheiset ihmissuhteet, joissa korostui yhteenkuuluvuuden tunne erityisesti saman kielen, lähtömaan tai kulttuurin jakavien ihmisten kesken. Työ, harrastukset ja koulutus loivat mahdollisuuksia elämänhallintaan. Järjestöt, urheiluseurat sekä erilaiset uskonnolliset yhteisöt olivat osallisuuden mahdollistavia paikkoja. Suomen kieli ja suomalaiset ystävät olivat keskeisessä osassa integraatiossa suomalaiseen yhteiskuntaan. Onkin mielenkiintoista verrata, löytyykö omasta tutkielmastani yhtäläisyyksiä aikuisten maahanmuuttajien sekä lasten ja nuorten osallisuuden kokemusten välillä.

Alaikäisinä turvapaikanhakijoina yksin Suomeen tulleet lapset ja nuoret ovat kotoutumislain (L2010/1386) 27 §:n mukaan oikeutettuja hoivaan, huolenpitoon ja kasvatukseen, joka järjestetään perheryhmäkodissa tai tuetun perhesijoituksen avulla taikka muuten tarkoituksenmukaisella tavalla. Laissa määritellään myös, että nuori voi olla tukitoimenpiteiden piirissä kunnes hän täyttää 21 vuotta tai kunnes hänellä on huoltaja Suomessa. Berschewsky (2016) on tutkinut lain mukaisen jälkihuollon järjestämistä neljällä paikkakunnalla Suomessa haastatellamalla jälkihuoltoa toteuttavia työntekijöitä. Tutkimuksesta käy ilmi, että jälkihuollon järjestäminen on monitasoista ja sisältää erilaisia rooleja valtion hallinnosta nuoren omaan rooliin. Jälkihuollossa korostuvat nuoren yksilöllisten tarpeiden huomioiminen sekä riittävän ohjauksen antaminen nuoren siirtymävaiheissa. Nuoren kotoutumisen osalta keskeisessä roolissa ovat ihmissuhteet. Jälkihuollon järjestämisen vapaaehtoisuus tarkoittaa nuoren osalta epätaasa-arvoa ja vaihtelevia mahdollisuuksia päästä palveluiden piiriin. Tutkimustulokset ovat samansuuntaisia Björklundin (2014) tekemän tutkimuksen kanssa, jossa selviteltiin nuorten omia kokemuksia.

4 Tutkimusta ohjaavat käsitteet

Tutkimusta ohjaavat käsitteet ovat osallisuus ja kotoutuminen, jotka toimivat myös perheryhmäkodin käytännön työn pohjana. Osallisuuden ja kotoutumisen käsitteet liitetään usein yhteen maahanmuuttajista keskusteltaessa ja jo laissa kotoutumisen edistämisestä (L2010/1386) yhdeksi tavoitteeksi mainitaan osallisuuden edistäminen. Osallisuuden käsite voidaan käsittää eri tavoin, mutta tässä tutkimuksessa sitä käsitellään ennen kaikkea kotoutumisen näkökulmasta. Tarkastelussa korostuu myös yksilön kokemus osallisuudesta sekä se, kuinka sitä voitaisiin tukea.

Kotoutuminen voidaan määritellä prosessiksi, jossa maahanmuuttaja oppii erilaisia tietoja, taitoja ja toimintatapoja sekä luo samalla uusia sosiaalisia suhteita ja verkostoja uudessa yhteiskunnassa. Ne mahdollistavat maahanmuuttajan osallisuuden ympärillä olevassa yhteiskunnassa. Toisaalta kotoutumisen edellytyksenä on myös se, että valtaväestön asenteiden ja toimintatapojen tulee mahdollistaa maahanmuuttajan kotoutuminen. (Alitolppa-Niilamo & Säävälä 2013, 7.) Perheryhmäkodin tehtävänä on edistää nuoren kotoutumista. Toimintatutkimuksen viitekehys soveltuu hyvin tukemaan tätä tutkimusta, koska kyseessä on koko työyhteisön muutosprosessi, joka vaatii kaikkien osapuolten sitoutumista prosessiin (Metsämuuronen 2000, 28-29). Toimintatutkimuksellisten menetelmien teoreettiseen tarkasteluun osana tutkimuksellista kehittämistoimintaa palataan tarkemmin tutkimusmenetelmiä käsittelevässä osiossa.

4.1 Osallisuus käsitteenä

Lasten ja nuorten oikeus osallisuuteen turvataan YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa, jossa se näkyy erityisesti sopimuksen 12. artiklassa, jossa määritellään lapsella olevan oikeus tulla kuulluksi häntä koskevassa päätöksenteossa lapsen oman ikä- ja kehitystason mukaisesti (YK:n lasten oikeuksien yleissopimus, 1990). Laissa kotoutumisen edistämisestä (L2010/1386) 29 §:ssä määritellään, että kunnan ja muiden viranomaisten tavoitteena on tukea kansainvälisyyttä, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä edistää vuorovaikutusta eri väestöryhmien välillä. Sen lisäksi tavoitteena on edistää hyviä etnisiä suhteita, kulttuurien välistä vuoropuhelua, maahanmuuttajaryhmien osallisuutta sekä heidän oman kielen ja kulttuurin säilyttämisen mahdollisuuksia. Laissa määritellään myös, että maahanmuuttajien tarpeet ja kotoutumisen edistäminen on otettava huomioon kunnan ja muiden viranomaisten yleisessä suunnittelussa, toiminnassa ja sen seuraamisessa. (L2010/1386, 29 §.) Tällä voidaan myös määrittää se, miksi perheryhmäkodissa on tärkeä kiinnittää huomiota nuorten osallisuuteen osana kotoutumisprosessia.

Osallisuuden käsitettä voidaan lähestyä erilaisista näkökulmista ja sen rajaaminen voi olla haastavaa. Kivijärven ja Herrasen (2010) artikkelissa osallisuutta ja monikulttuurisia nuoria koskevista tutkimuksista käsin tarkasteltuna osallisuus voidaan käsittää yksilön osallisuudeksi ryhmään, yhteisöön ja yhteiskuntaan. Osallisuus syntyy tärkeyden ja merkityksellisyyden kokemuksista. Kysymys on sekä yksilön tunnustetuksi tulemisesta että kuulemisesta johonkin yhteisöön mutta myös hänen halustaan olla vaikuttamassa tämän yhteisön toimintaan. (Kivijärvi & Herranen 2010.)

Tutkimuksessa tarkasteltiin maahanmuuttajataustaisen nuorten osallisuutta nuorisotyöhön ja oli haastavaa tunnistaa, mikä merkitys nuorten ryhmäsuhteilla, kulttuurisilla eroilla tai kieli- vaikeuksilla on siihen. Nuorisotyö pyrkii olemaan kaikille nuorille avointa toimintaa, jossa nuoren osallisuutta määrittävät yksilölliset ominaisuudet, mutta se saattaa johtaa siihen, ettei monikulttuuristen nuorten osallistumisen esteitä pystytä tarkastelemaan kriittisesti.

(Kivijärvi & Herranen 2010.) Sama ilmiö näkyy myös perheryhmäkodeissa ja tukiasunnoissa asuvien nuorten arjessa. Vaarana saattaa olla, ettei nuorten lähtökohtia tunnisteta tai huomioida yksilöllisesti, joka vaikeuttaa heidän osallisuuttaan omaa elämäänsä koskeviin päätöksiin ja sitä kautta osallisuuteen koko ympäröivässä yhteiskunnassa.

Sosiaalipedagogisen viitekehyksen avulla osallisuutta kuvaillaan aktiivisuutena ja osallistumisena, kiinnostuksena ja haluna vaikuttaa ympäristöönsä sekä kokemuksena saada osansa yhteiskunnan resursseista ja mahdollisuuksista, mahdollisuutena löytää oma paikkansa yhteiskunnan eri toimintajärjestelmissä ja elää yhteydessä itseensä, ympäristöönsä ja yhteiskuntaan. Osallisuutta voidaan määritellä suhteena kolmen ulottuvuuden avulla, jossa ihminen nähdään osallisena yhteisössä, kun hän kuuluu johonkin yhteisöön, toimii ja osallistuu yhteisön toimintaan sekä tuntee olevansa osa jotakin yhteisöä. Osallisuuden toteutuminen vaatii kaikkien kolmen ulottuvuuden toteutumista. (Nivala & Ryyänen 2013, 19-20; 26.)

Osallisuus tarvitsee toteutuakseen yhteisöjä, joissa on mahdollista tulla kuulluksi ja arvostetuksi omana itsenään. Se edellyttää yhteisön jäseniltä kykyä toimia niin, että kaikilla on mahdollisuus ja valtaa vaikuttaa yhteisön asioihin. Valta ja vaikutusmahdollisuudet edellyttävät myös vastuuta ja sitoutumista yhteisten asioiden hoitamiseen. (Nivala & Ryyänen 2013, 27-28.) Mikäli ihminen ei pääse osalliseksi yhteisöön tai hän kokee joutuneensa tilanteeseen, jossa hänellä ei ole todellisia vaikutusmahdollisuuksia, se saattaa johtaa syrjäytymiseen. Alitolppa-Niitamo ja Leinonen (2013, 97) viittaavat Myrskylän tutkimukseen, jossa todettiin, että syrjäytymisen riski on maahanmuuttajataustaisilla nuorilla korkeampi kuin kantaväestöön kuuluvilla nuorilla erityisesti matalan koulutustason vuoksi. Myrskylän tutkimus käsitteli 15-29-vuotiaiden nuorten syrjäytymistä Suomessa ja siinä todettiin, että Suomessa joka neljäs nuori, joka ei käy työssä, ei opiskele, eikä ole ilmoittautunut työttömäksi työnhakijaksi, on maahanmuuttajataustainen. (Alitolppa-Niitamo & Leinonen 2013, 97; Myrskylä 2011.) Myös tästä syystä osallisuuteen on kiinnitettävä erityistä huomiota maahanmuuttajataustaisten nuorten kanssa työskenneltäessä.

4.2 Osallisuuden ulottuvuudet

Osallisuuden kuvaamiseen on käytetty erilaisia porrasmalleja, joista Thomasin (2002, 175-176) luomassa mallissa osallisuus jaetaan erilaisiin ulottuvuuksiin, joissa näiden keskinäiset suhteet voivat vaihdella ja sen mukaan myös lapsen tai nuoren kokemus osallisuudesta voi vaihdella. Osallisuuden ulottuvuudet ovat 1) mahdollisuus valita, 2) mahdollisuus tiedonsaantiin, 3) mahdollisuus vaikuttaa prosessiin, 4) mahdollisuus ilmaista itseään, 5) mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen sekä 6) mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin.



Kuvio 1. Osallisuuden ulottuvuudet

Thomasin mallissa ensimmäinen ulottuvuus lapsen tai nuoren osallisuudessa on mahdollisuus valita, osallistuuko johonkin prosessiin vai ei. Lapsella tai nuorella tulee aina olla mahdollisuus ja oikeus olla osallistumatta. Myös osallistumisesta kieltäytyminen voi olla osallisuuden muoto ja lapsella tulisi olla mahdollisuus valita myös tämä vaihtoehto. Toinen ulottuvuus on mahdollisuus saada riittävästi oikeaa tietoa tilanteesta, prosessista, omasta roolista ja omista oikeuksista sellaisessa muodossa, että lapsella tai nuorella on todellinen mahdollisuus ottaa ne vastaan ja ymmärtää niitä. (Thomas 2002, 175-176.) Ennen kaikkea tämä määrittää perheyhmäkodissa asuvien nuorten osallisuutta, koska heidän on haastavaa saada tarpeeksi tietoa yhteiskunnasta, jotta he voisivat tehdä itsenäisiä päätöksiä.

Mallin kolmantena ulottuvuutena on mahdollisuus vaikuttaa työskentelyprosessiin. Tällaisia vaikuttamisen paikkoja ovat esimerkiksi sen pohtiminen, mitä asioita tietyissä palaverissa käsitellään, keitä siihen osallistuu tai millä tavalla asioita käsitellään. Tämän selvittämiseksi on tärkeä määrittää nuorelle itselleen läheiset ihmiset, joiden hän kokee vaikuttavan omaan elämäänsä. Osallisuuden rakentumisen neljäs ulottuvuus on mahdollisuus ilmaista itseään ja puhua ajatuksistaan ja mielipiteistään. Viidentenä mallissa mainitaan mahdollisuus saada apua ja tukea omien mielipiteidensä selvittämiseen ja ilmaisemiseen omalla tavallaan ja omalla äänellään. Kuudentena ulottuvuutena on lapsen mahdollisuus tehdä itsenäisesti omaan elämään vaikuttavia päätöksiä. (Thomas 2002, 175-176.)

4.3 Kotoutuminen

Laissa kotoutumisen edistämisestä (L2010/1386, 3 §) kotoutuminen määritellään maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteiseksi kehitykseksi, jonka tavoitteena on antaa yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja maahanmuuttajalle ja samanaikai-

sesti tukea hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. Laki koskee kaikkia Suomessa asuvia maahanmuuttajia, joilla on ulkomaalaislaissa tarkoitettu voimassa oleva oleskelulupa Suomessa ja sitä sovelletaan henkilöön riippumatta siitä, millä perusteella hän on Suomeen muuttanut. Laissa määritellään myös, että kaikilla maahanmuuttajilla on oikeus saada tietoa Suomesta sekä erityisesti alkuvaiheessa neuvontaa ja palvelua, mutta kotouttamispalvelut suunnitellaan yksilöllisesti yhteistyössä maahanmuuttajan kanssa hänen tarpeisiinsa perustuen. (Kotoutumislain käsikirja 2017a.)

Alle 18-vuotiaan kohdalla laissa kotoutumisen edistämisestä (L2010/1386, 4 §) määritellään, että lapsen etuun ja kehitykseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Lapsen etua arvioidessa sovelletaan lastensuojelulakia (L2007/417, 34 §). Kotoutumislain käsikirjassa (2017c) määritellään, että perheryhmäkotien työn tulee lastensuojelulain mukaisesti perustua lapsen edun arvioinnille. Erilaisia ratkaisuja tehtäessä tulee huomioida, kuinka ne turvaavat lapsen

- ”tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin
- läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet
- mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä
- iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon
- taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen
- turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden
- itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen
- mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan
- kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen”

(Kotoutumislain käsikirja 2017c.)

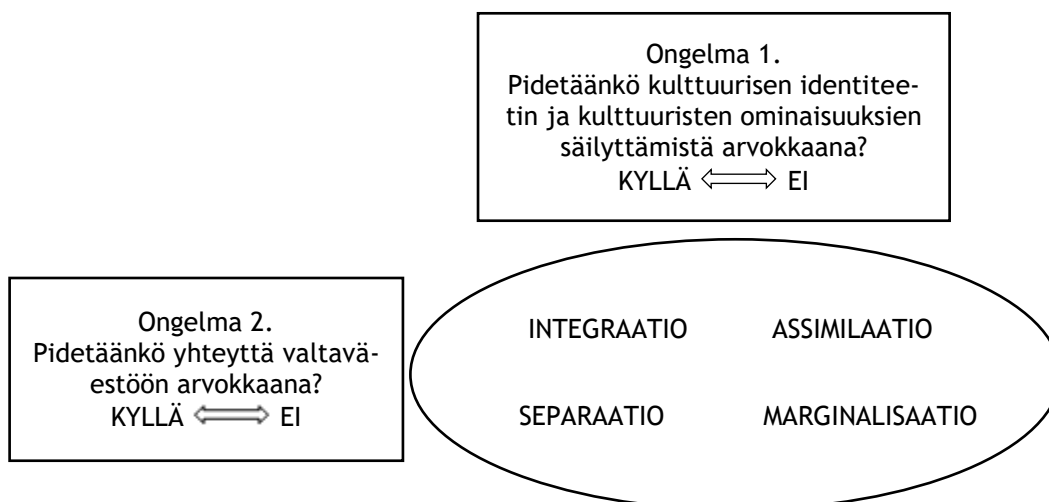
Alitolppa-Niitamo ja Leinonen (2013, 96-104) tuovat esiin perheen merkityksen nuoren kotoutumisen edistäjänä. Alaikäisinä turvapaikanhakijoina Suomeen saapuneet nuoret ja lapset ovat siis hyvin yksin uudessa tilanteessa, jossa vanhempien tukea ei ole lainkaan saatavilla tai yhteydenpitoa perheeseen kotimaassa rajoittavat useat eri tekijät. Alitolppa-Niitamo ja Leinonen (2013, 96-104) toteavat kuitenkin, että nuorilla on luontaisesti positiivisen kehityksen potentiaalia, jota aikuisten ja yhteiskunnan tulisi tukea. Tärkeintä on etsiä niitä tekijöitä, joiden avulla nuori voi toteuttaa omia kykyjään omaksi ja yhteisön hyväksi. Perhe on keskeinen tuen lähde, mutta myös koulu, turvallinen kaveripiiri, asuinalue ja muut ympärillä olevat

turvalliset aikuiset ovat suojaavia tekijöitä. Niiden lisäksi terveydenhuollon, nuorisotoiminnan ja harrastusten merkitys nuoren kotoutumisen vahvistavina tekijöinä on suuri. (Alitolppa-Niitamo ja Leinonen 2013, 96-104.) Perheryhmäkodissa asuville nuorille muiden ihmissuhteiden merkitys on hyvin tärkeä.

Tutkimuskohteena olevan perheryhmäkodin toimintasuunnitelmassa kotouttamistyön tavoitteiksi määritellään 1) yhteiskunnallinen osallistuminen ja integroituminen, 2) sosiaalisten ongelmien ehkäisy ja lievittäminen, 3) elämänhallintaa tukevien taitojen lisääminen ja 4) nuoren omannäköisen hyvän elämän tukeminen. Perheryhmäkodissa tehtävää ohjaustyötä arvioidaan, kehitetään ja vahvistetaan sosiaalipedagogista ajattelumallia hyödyntäen. Sosiaalipedagogisen ajattelumallin mukaisia keinoja kotouttamistyön tavoitteisiin pääsemiseksi ovat arvostava dialogi, osallistaminen, avoimuus ja luottamus, toimintaan aktivointi sekä ohjaajien ammattitaito ennakoivassa työssä. Koko työryhmä pyrkii yhdessä luomaan käytäntöjä sosiaalipedagogisen mallin toteuttamiseen arjen työskentelyssä. Tätä tehdään kehittämällä omaohjauksen tapoja ja struktuureja sekä luomalla ohjaustoiminnan laatua arvioiva järjestelmä, jossa huomioidaan kotouttamistyön tavoitteet ja hyödynnetään sosiaalipedagogisen mallin keinoja. (Lindroos 2017.)

4.4 Kotoutumisen prosessi

Kotoutuminen on pitkä prosessi, joka on aina yksilöllinen kokemus ja sisältää useita eri vaiheita. John Berryn 1980-luvulla kehittämä malli akkulturaatiostrategioista on yksi tunnetuimmista kotoutumista selittävästä malleista. Akkulturaatiolla tarkoitetaan lyhyesti määriteltynä sitä prosessia, joka alkaa kun eri kulttuureista tulevat yksilöt ja ryhmät tulevat kontaktiin toistensa kanssa. Akkulturaatioprosessi on aina molemminpuolinen; maahanmuutto ja siitä seuraava lisääntynyt kulttuurien välinen vuorovaikutus vaikuttaa myös valtaväestön jäseniin. (Berry 1980; Berry & Sam 1997, 296-297; Schubert 2013, 64-65.)



Kuvio 2. Akkulturaatiostrategiat

Akkulturaatioasenteella kuvataan yksilön asennetta elämiseen kahden kulttuurin vaikutuksen alaisena. Asenteeseen sisältyvät ajatukset siitä, kuinka paljon yksilö haluaa säilyttää omaa kulttuuriaan ja identiteettiään sekä kuinka paljon yksilö haluaa olla aktiivisesti yhteydessä valtaväestöön. Berry & Sam (1997, 296-297) nimeävät nämä neljä erilaista akkulturaatiostrategiaa assimilaatioksi, separaatioksi, integraatioksi ja marginalisaatioksi, jotka esitellään yllä olevassa kuviossa.

Assimilaatiolla eli sulautumisella tarkoitetaan strategiaa, jossa yksilö luopuu omasta kulttuuristaan ja identiteetistään ja sulautuu ennen kaikkea osaksi valtaväestöä. Separaatio eli eristäytyminen tarkoittaa yksilön pyrkimystä elää erillään valtaväestöstä ja pitää kiinni ainoastaan omasta kulttuuristaan ja identiteetistään. (Berry & Sam 1997, 296-297; Larja 2017; Schubert 2013, 66.) Larja (2017) on tutkinut Suomessa asuvien maahanmuuttajien etnisen identiteetin muodostumisen strategioita ja kuvaa artikkelissaan eristäytymistä identiteetin muodostumisen kannalta siten, ettei henkilö koe itseään millään tavoin suomalaiseksi ja toteaa, että tämä saattaa olla yleinen identiteetin muodostamisen strategia ensimmäisinä maahanmuuton jälkeisinä vuosina.

Integraatiolla tarkoitetaan tilannetta, jossa yksilö pyrkii säilyttämään omaa kulttuuriaan mutta samalla hän haluaa tutustua ja olla aktiivisesti osana valtaväestöä. Tätä pidetään useiden tutkimusten valossa parhaana strategiana kotoutumiseen. Marginalisaatio eli vieraantumisen tarkoittaa yksilön vieraantumista sekä omasta kulttuuristaan että valtaväestöstä. Tämä strategia saattaa aiheuttaa identiteetin kadottamista ja vetäytymistä, joka voi johtaa heikkoon psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin sekä näkyä koulumenestyksessä ja asemassa työmarkkinoilla. Toisaalta se voi olla myös välivaihe yksilön identiteetin etsinnässä. Maahanmuuttajien akkulturaatioasenteet näkyvät harvoin näin selkeästi arkielämässä ja ne vaihtelevat suuresti elämäntilanteiden mukaan. Ne saattavat vaihdella myös eri elämänalueiden mukaan, koulu- tai työelämässä maahanmuuttaja voi olla hyvin integroitunut, mutta viettää vapaa-aikansa pääosin samaa etnistä identiteettiä edustavien yksilöiden kanssa. (Berry & Sam 1997, 296-297; Larja 2017; Schubert 2013, 64-67.)

5 Tutkimuksen kulku

Kuvailen tässä luvussa tarkemmin tutkimustehtävää, tutkimuksessa käytettäviä tutkimusmenetelmiä, aineistonkeruun menetelmiä sekä aineiston analyysiä. Opinnäytetyöni tavoitteena on perheryhmäkodin tutkimuksellinen kehittämistoiminta, jossa pyritään yhdistämään kehittämistoiminta ja tutkimuksellisen lähestymistapa. (Toikko & Rantanen 2009, 19). Tutkimuksessa käytetään toimintatutkimuksellisia lähestymistapoja. Toimintatutkimukseen liittyy keskeisesti ajatus muutoksesta, joka tapahtuu käytännön toiminnassa sekä tutkimusosio, jossa kerättyä tietoa pyritään hyödyntämään käytännössä (Kananen 2012, 38). Tässä tutkimuksessa on hyödynnetty samantyyppistä lähestymistapaa. Toimintatutkimus on ennen kaikkea tutkimusstrateginen lähestymistapa, joka hyödyntää erilaisia tutkimusmenetelmiä. Sen määrittely

laadulliseksi eli kvalitatiiviseksi tutkimukseksi ei ole ristiriidatonta. (Kananen 2012, 27.) Tässä opinnäytetyössä hyödynnetään kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä ja pyritään toimintatutkimuksellisten keinojen avulla tuottamaan uutta tietoa toiminnasta ja samalla kehittämään sitä (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 33).

Opinnäytetyön eteneminen tapahtui vaiheittain. Asiakkaista, joilla tässä tutkimuksessa tarkoitetaan perheryhmäkodissa asuvaa 14 nuorta, valittiin osa yksilöhaastatteluihin. Heidän vastauksiaan analysoitiin teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla. Analyysin pohjalta luotiin työntekijöille tarkoitetun yhteiskehittämisen työpajan teemat. Työpajaan osallistui koko työyhteisö, johon kuuluu 13 ohjaajaa ja yksi vastaava ohjaaja. Nuorten yksilöhaastatteluiden ja työntekijöiden työpajassa tuottaman aineiston pohjalta nostettiin esiin työyhteisön kehittämiskohteet. Osallisuuden näkökulma oli keskeinen sekä nuorten haastatteluissa että työntekijöille järjestetyssä työpajassa. Tutkimuskohteena on näin ollen koko perheryhmäkodin työyhteisö sekä asiakkaat. Esittelen seuraavissa kappaleissa tutkimuksen etenemisen vielä tarkemmin.

5.1 Tutkimustehtävä

Tutkimus suoritettiin kahdessa vaiheessa. Ensimmäisen vaiheen tarkoituksena oli selvittää, mitkä asiat nuoret kokevat merkitykselliseksi omassa elämässään ja kuinka he kokevat voivansa vaikuttaa heille merkityksellisiin asioihin. Tutkimuksen toisessa vaiheessa tarkoituksena on selvittää, kuinka erilaisia tutkimuksellisia kehittämismenetelmiä hyödyntämällä voidaan kehittää perheryhmäkodissa tehtävää työtä nuorten osallisuutta paremmin tukevaksi. Osallisuutta tarkastellaan osallisuuden ja kotouttamisen käsitteistä käsin. Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa pyritään löytämään vastaus ensimmäiseen tutkimuskysymykseen ja toisessa vaiheessa keskitytään toiseen tutkimuskysymykseen.

Tutkimuskysymykset:

1. Millainen nuorten osallisuuden kokemus on?
 - Kuinka nuorten ihmissuhteet vaikuttavat nuorten osallisuuden kokemukseen?
2. Kuinka nuorten osallisuutta voisi edistää perheryhmäkodin toiminnassa?
 - Mitkä ovat työyhteisön keskeiset kehittämiskohteet nuorten osallisuuden näkökulmasta?

Tutkimuksen tarkoituksena on löytää ne tekijät, jotka nuoren itsensä mielestä vaikuttavat keskeisesti heidän kokemukseensa osallisuudesta ja pyrkiä löytämään työyhteisön kehittämiskohteet sen pohjalta. Koska kyseessä on uusi perheryhmäkoti, on koettu tärkeäksi, että nuorten ääni saadaan kuuluviin ja toimintaa voidaan kehittää asiakaslähtöisesti. Tutkimuskysymyksiä tarkennettiin tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa suoritettujen nuorten haastattelu-

jen jälkeen, mutta niitä ei suoranaisesti muutettu. Toisessa vaiheessa suoritettu työyhteisön yhteiskehittämisen työpaja pohjautui nuorten haasteluista esiin nousseille teemoille. Heikkinen ja Jyrkämä (1999, 38-39) viittaavat Juha Vartoon todetessaan, että toimintatutkimusta tehdessä on huomioitava sen projektiivisuus, joka saattaa nostaa tutkimusta tehtäessä esiin tutkimusongelmia, joita ei vielä tutkimusta aloitettaessa osattu ottaa huomioon. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan noussut selkeästi esiin uusia tutkimusongelmia.

5.2 Toimintatutkimus tutkimuksellisen kehittämistoiminnan pohjana

Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa käytännön ongelmat ja kysymykset ovat ohjaamassa tiedontuotantoa. Tieto on tuotettu aidossa tutkimusympäristössä ja tutkimukselliset asetelmat ja menetelmät toimivat kehittämistoiminnan apuvälineinä. Konkreettiset kehittämistoimet määrittelevät tutkimuksen reunaehdot. (Toikko & Rantanen 2009, 22.) Tässä opinnäytetyössä on hyödynnetty toimintatutkimuksellisia keinoja osana tutkimuksellista kehittämistoimintaa, jolla pyritään tutkimuskohteena olevan perheryhmäkodin toiminnan kehittämiseen.

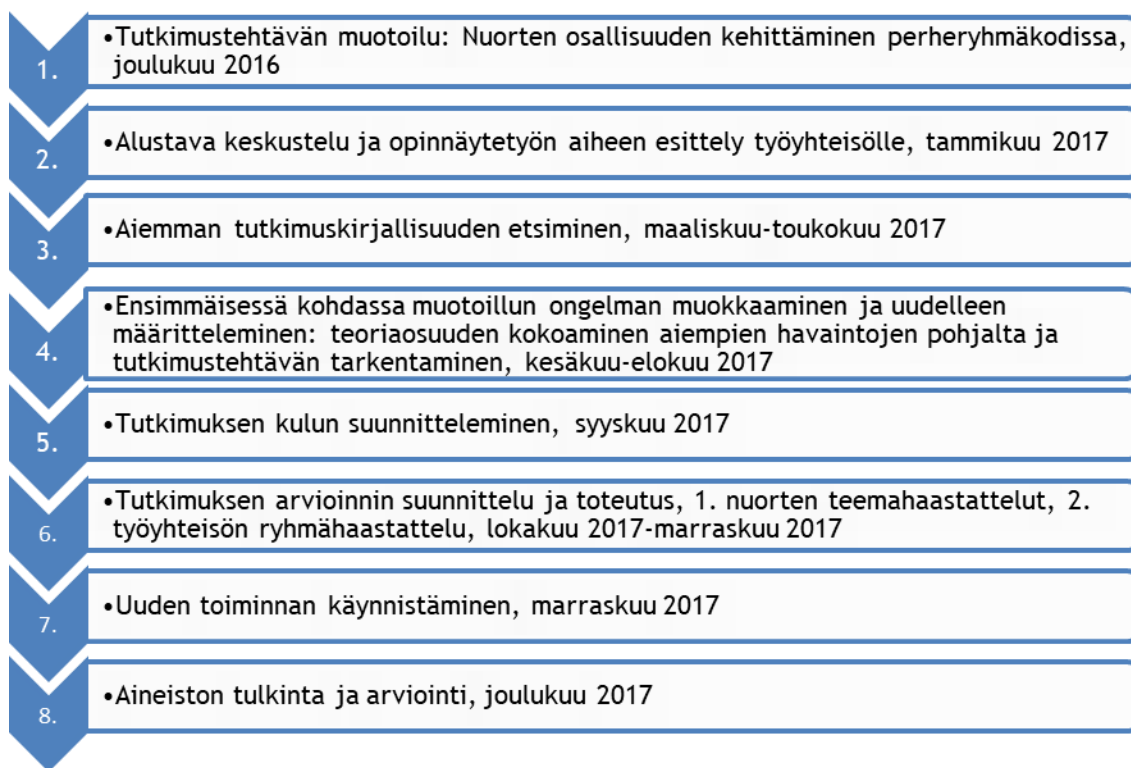
Toimintatutkimukselle on tyypillistä käytäntöön suuntautuminen, ongelmalähtöisyys, tutkittavien ja tutkijan aktiiviset roolit sekä tutkijan että tutkittavien suhteen perustana oleva yhteistyö. Toimintatutkimus sopii työyhteisön kehittämiseen tähtäävään toimintaan hyvin, koska sen tavoitteena on muutos. On kuitenkin mahdollista, että muutos ei tapahdu tutkimuksen aikana, mutta se saattaa tuoda esiin piileviä valtarakenteita, asenteita tai työkuulttuureja. Toimintatutkimuksessa tutkittavat ovat myös itse aktiivisina subjekteina mukana tutkimuksessa. (Kuula 2006.) Yksi osoitus tästä on jo se, että tutkimuksen tekijänä toimii työyhteisön jäsen.

Metsämuuronen (2000, 28) viittaa Carrin ja Kemminin kuvaukseen kuvaillessaan toimintatutkimusta. Sen mukaan toimintatutkimukselle on tyypillistä:

1. ”Tutkimuksen kohteena on sosiaalinen käytäntö, joka on altis muutoksille.
2. Toiminta etenee suunnittelun, toiminnan havainnoinnin ja reflektoinnin spiraalisena kehänä, jossa jokaista vaihetta toteutetaan sekä suhteistetaan toisiinsa systemaattisesti ja kriittisesti.
3. Osallistujat ovat jokaisessa vaiheessa vastuullisia toiminnastaan ja sen intensiteetistä sekä muille osallistujille että itselleen.”

Toimintatutkimuksen etuna voidaan nähdä se, että tutkimus ja suunnittelu etenevät yhtä aikaa, jolloin tutkimuksen tuottama tulos on mahdollista soveltaa ja arvioida heti. Metsämuuronen (2000, 31) kuvailee toimintatutkimuksen kulkua viitaten Cohenin ja Manionin vuonna 1994 luotuun malliin. (Metsämuuronen 2000, 28-31.) Alla olevassa kuviossa on kuvattu tämän opinnäytetyön eteneminen löyhästi malliin perustuen.

Tutkimuksen kulku



Kuvio 3. Tutkimuksen kulku mukailen Cohenin ja Manionin mallin pohjalta

Opinnäytetyön ensisijaisena tavoitteena on siis saada asiakkaiden kokemukset muutostyön pohjaksi siten, että ne johtavat konkreettisiin muutoksiin organisaation eri tasoilla. Asiakaslähtöisyys merkitsee sitä, että asiakkaiden näkökulma huomioidaan työyhteisön kehittämisessä, mutta toimintaa ei muuteta suoraan sellaiseksi kuin asiakkaat haluavat. Muutoksen kohteena ovat perheryhmäkodin sosiaaliset käytännöt. Opinnäytetyö ei kuitenkaan seuraa puhtaasti toimintatutkimuksen esittämää mallia, koska opinnäytetyölle varatun ajan puitteissa ei ollut mahdollista suorittaa useita havainnoinnin ja reflektoinnin muodostamia kehiä eikä aika riittänyt konkreettisen uuden toiminnan aloittamiseen ja sen arviointiin. Toimintatutkimuksen yksi keskeisistä piirteistä, reflektiivisyys korostuu kuitenkin tässä tutkimuksessa.

Toimintatutkimuksessa pyritään reflektiiviseen ajatteluun ja sitä kautta toiminnan parantamiseen. Reflektiolla tarkoitetaan yksilön tarkastelevan omia näkökulmiaan, ajatuksiaan ja toimintaansa uudesta näkökulmasta. Toimintatutkimusta hahmotellaan usein itsereflektiivisenä kehänä spiraalimallin mukaisesti. Kuitenkin todellisuudessa spiraalissa mainitut vaiheet; suunnittelu, toiminta, havainnointi, reflektointi ja uudelleensuunnittelu on hankala erottaa toisistaan ja ne tapahtuvat tutkimuksessa usein yhtä aikaa. (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 36-

38.) Opinnäytetyössä on kuvattu ensimmäisiä vaiheita kehittämistoiminnasta ja se tarjoaa mahdollisuuden jatkaa perheryhmäkodin toiminnan kehittämistä tältä pohjalta.

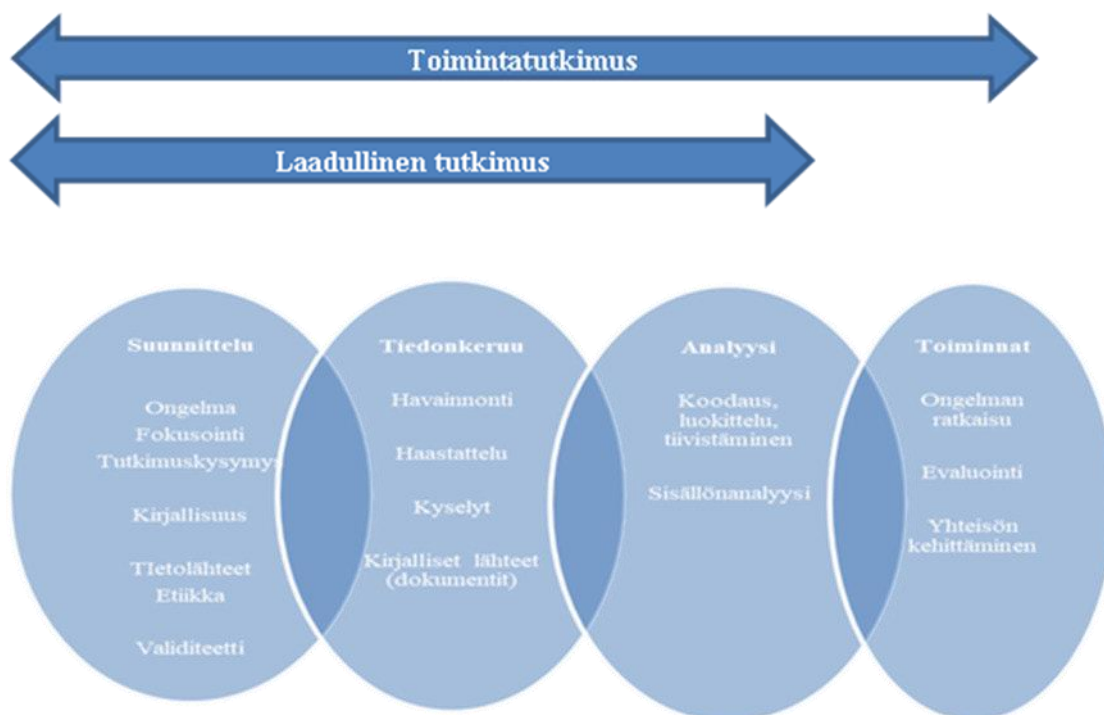
Kuula (100, 1999) viittaa Beinumin, Faucheuxin ja Vlistin (1992,10) tulkintaan siitä, että toimintatutkimuksen laatu määritellään tutkijan ja tutkittavien välisen kommunikaation laadun mukaan. Tutkijan ja tutkittavien vuorovaikutuksessa on tärkeää toteuttaa demokraattista dialogia, jonka ”periaatteet on määritellyt Gustavsen (1992, 3-4) seuraavalla tavalla:

1. Dialogi on ajatusten vaihtoa ja osanottajien välistä vuorovaikutusta.
2. Kaikkien, jota dialogi koskee, on saatava osallistua keskusteluun.
3. Mahdollisuus osallistua ei yksin riitä. Kaikkien osallistujien tulee olla aktiivisia. Lisäksi jokaisen osallistujan velvollisuutena on oman näkökulman esittämisen kautta myös auttaa muita esittämään omansa.
4. Kaikki osallistujat ovat tasavertaisia.
5. Työkokemus antaa oikeutuksen esittää mielipiteitä.
6. Jokaisen osanottajan kokemuksista ainakin osa tulee nähdä keskustelutilanteessa legitimiinä.
7. On välttämätöntä, että kaikki ymmärtävät, mistä on puhe.
8. Kaikki esitetyt väitteet ovat oikeutettuja. Mitään väitettä ei saa hylätä ilman että sitä on tarkasteltu riittävän huolellisesti.
9. Mielipiteet esitetään suullisesti.
10. Jokaisen osanottajan on hyväksyttävä, että muilla saattaa olla parempia perusteluja kuin hänellä itsellään on.
11. Jokaisen osanottajan työrooli, auktoriteetti yms. voidaan ottaa keskustelun aiheeksi.
12. Osanottajien on siedettävä erilaisten mielipiteiden esiintyminen.
13. Dialogin tulee tuottaa jatkuvasti sopimuksia, jotka voivat johtaa käytännön toimenpiteisiin.” (Kuula 1999, 92.)

Tutkimuksessa demokraattisen dialogin ajatusta käytetään sekä nuorille tehtävän teemahaastattelun että työntekijöille järjestettävän työpajan pohjana.

5.3 Aineistonkeruussa käytettävät menetelmät

Aineistokeruu tapahtuu toimintatutkimuksen viitekehyksen mukaisesti erilaisissa vaiheissa. Tässä toimintatutkimuksessa tiedonkeruu ei eroa muun kvalitatiivisen tutkimuksen tiedonkeruusta. Alla esitettyssä mallissa Kananen (2014, 77) esittelee Stringerin vuonna 2007 luoman mallin pohjalta mukaillusti toimintatutkimuksen tiedonkeruu- ja analyysimenetelmien suhteen muuhun kvalitatiiviseen tutkimukseen.



Kuvio 4. Toimintatutkimuksen analyysi- ja tiedonkeruumenetelmät ja niiden suhde muuhun kvalitatiiviseen tutkimukseen mukailtuna

Opinnäytetyön suunnittelu on lähtenyt liikkeelle jo tammikuussa 2017. Opinnäytetyön aihe on muotoutunut sekä omien että työkavereiden vuosien varrella tehtyjen havaintojen perusteella. Opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa olen tutustunut myös aiheesta tehtyihin tutkimuksiin sekä kirjallisuuteen. Alaikäisinä turvapaikanhakijoina Suomeen tulleiden lasten ja nuorten kotoutumiseen keskittyvää tutkimusta on tehty Suomessa verrattain vähän, koska kyseessä on ollut hyvin pieni ryhmä kaikista maahanmuuttajista.

Opinnäytetyön taustalla on ajatus ennen kaikkea työyhteisön kehittämisestä eikä sillä pyritä laajoihin tilastollisiin yleistyksiin. Tärkeintä aineiston keruussa onkin huomioida, että henkilöt, joilta tietoa kerätään, tietävät tutkittavasta asiasta mahdollisimman laajasti tai heillä on asiasta kokemusta. Tästä syystä nuoret, jotka toimivat tiedonantajina, valittiin harkinnanvaraisesti eliittiotannalla. Eliittiotanta tarkoittaa, että tiedonantajiksi ovat valikoituneet henkilöt, joilta oletetaan parhaiten saatavan tietoa asiasta. (Sarajärvi & Tuomi 2013, 85-86.) Valin-

takriteereinä käytettiin osallisuuden periaatteiden mukaisesti vapaaehtoisuutta, itsensä ilmaisemisen taitoa sekä halua osallistua tutkimukseen. Arvioin, että viittä nuorta haastatellaan oli mahdollista kerätä riittävä aineisto tutkimuksen ensimmäistä vaihetta varten.

Yhteiskehittämisen työpajaan osallistui koko perheryhmäkodin työyhteisö toimintatutkimuksen periaatteiden mukaisesti. Toimintatutkimus on luonteeltaan yhteisöllinen prosessi ja koska sillä pyritään toimintakäytäntöjen muutokseen, jotka muotoutuvat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, on tärkeää, että kaikki osallistuvat keskusteluun (Kiviniemi 1999, 64-65).

Tiedonkeruu tapahtui vaiheittain ja vaiheet limittyivät osittain myös toisiinsa. Tutkimuslupa tutkimuksen toteuttamiselle myönnettiin Espoon kaupungin puolesta 20.10.2017 (liite 1), jonka jälkeen nuorten yksilöhaastattelut toteutettiin lokakuun aikana ja työyhteisön yhteiskehittämisen työpaja marraskuussa. Ensimmäisessä vaiheessa tein viidelle perheryhmäkodissa asuvalle nuorelle yksilöhaastattelut. Haastattelut suoritettiin teemahaastatteluina, jossa apuna käytettiin verkostokarttaa sekä teorian pohjalta esiin nostettuja teemoja. Toisessa vaiheessa käsittelin nuorilta saatua haastatteluaineistoa teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla. Tein haastattelun tuloksista yhteenvedon tältä pohjalta. Kolmannessa vaiheessa nuorten hoidosta ja kasvatuksesta vastaavat työntekijät käsittelivät nuorten haastattelujen yhteenvedon yhteiskehittämisen työpajassa, jonka teemat nousivat nuorten vastauksien pohjalta.

Yhteiskehittämisen työpaja oli alun perin tarkoitus toteuttaa ryhmähaastatteluna, mutta työyhteisön toiveesta kaikki perheryhmäkodin 14 työntekijää osallistuivat siihen yhtä aikaa, jolloin oli tarkoituksenmukaista myös vaihtaa tutkimusmenetelmää. Työpajan teemat suunniteltiin sen pohjalta, mitä asioita nuoret nostivat esiin yksilöhaastatteluissa. Tarkoituksena oli pohtia sitä, kuinka nuorten näkökulmien pohjalta nuorten osallisuutta voitaisiin toiminnassa kehittää. Lisäksi tavoitteena oli saada työntekijät pohtimaan omaa toimintaansa. Neljännessä vaiheessa kokosin tutkimustulosten yhteenvedon teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla sekä nuorten haastatteluista että työntekijöiden yhteiskehittämisen työpajasta, joiden pohjalta pyrin löytämään toiminnan kehittämiskohteet. Oma tutkimukseni rajautuu näiden vaiheiden ympärille ja sen tarkoituksena on löytää työyhteisön kehittämiskohteet sekä osallistaa nuoria mukaan perheryhmäkodin kehittämiseen. Opinnäytetyö tarjoaa mahdollisuuden jatkaa työyhteisön kokonaisvaltaista kehittämistä tältä pohjalta.

Tutkimuksessa käytettäviä tapoja kerätä aineistoa oli haastavaa määritellä tarkasti etukäteen, koska tutkimusprosessin ja tutkimustehtävien muuttuessa tutkimusta tehtäessä, on myös aineistonkeruutapojen ja tutkimusmenetelmien mukauduttava näihin muutoksiin. Toimintatutkimuksessa on tärkeää huomioida, että kerätty aineisto jäsentää teoreettista tarkastelua. Teoria määrittelee, minkälaista aineistoa kerätään mutta samalla on säilytettävä ai-

neistokeskeinen lähestymistapa. Keskeistä ei ole kerätä mahdollisimman laajaa vaan mahdollisimman syvällistä aineistoa. (Kiviniemi 1999, 70; 74-75.)

5.3.1 Nuorten yksilöhaastattelut

Tutkimusaineiston kerääminen tapahtui teemahaastattelujen avulla. Teemahaastattelut nuorille toteutettiin yksilöhaastatteluina ja ne tarjosivat mahdollisuuden sekä nuorelle että haastattelijalle esittää tarkentavia kysymyksiä käsitteiden ymmärtämiseksi. Rastas (2005, 96-99) tuo esiin, että haastattelijan on tärkeää reflektoida omaa kulttuuri- ja sukupuolisidonnaista rooliaan sekä haastattelutuloksia analysoidessa että havainnoida niiden mahdollisia vaikutuksia haastattelutilanteessa. Hyväksi havaittu keino käytännössä on myös varmistaa lapselta tai nuorelta, miksi hän on halunnut osallistua haastatteluun, jonka avulla haastattelija voi tarkistaa lapsen tai nuoren ymmärtävän haastattelun merkityksen. Teemahaastattelua tehtäessä pyritään noudattamaan soveltaen demokraattisen dialogin periaatteita (Kuula 1999, 92).

Teemahaastattelu perustuu puolistrukturoituun haastattelumenetelmään. Teemahaastattelussa haastattelu kohdistetaan tiettyihin keskeisiin teemoihin, joiden mukaan haastattelu etenee. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 47-53.) Nuorille tehdyssä teemahaastattelussa (liite 4) käytetyt teemat pohjautuivat osallisuuden ja kotoutumisen käsitteisiin, aiempaan tutkimustietoon sekä Thomasin (2002, 175-176) osallisuuden portaita käsittelevään teoriaan. Teemahaastattelussa keskeistä ovat tulkinnat ja merkitykset, jotka ihmiset antavat eri asioille ja jotka syntyvät vuorovaikutuksessa. Sille on olennaista, että haastattelun teema ja näkökulma on lyöty lukkoon, mutta haastattelua ei ole tiukasti sidottu noudattamaan vain etukäteen asetettuja kysymyksiä. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 47-53.) Teemahaastattelun teoriaan pohjaten tutkimusmetodina tämä antaa nimenomaisesti mahdollisuuden syventää kerättävää informaatiota kysymällä haastateltavan esittämiin mielipiteisiin perusteluita (Hirsjärvi & Hurme 2009, 35).

Informaation saannin edellytyksenä on haastattelijan ja haastateltavan luottamuksellinen suhde, joka edellyttää haastattelijan kertovan totuudenmukaisesti haastattelun tarkoitukselta, olevan kiinnostunut haastateltavasta, säilyttävän suhteen luottamuksellisena ja kunnioitettavan haastateltavan anonymiteettiä (Hirsjärvi & Hurme 2009, 107; Ruusuvoori & Tiittula 2005, 41). Toisaalta teemahaastattelussa haastattelijan on säilytettävä neutraali rooli, joka tarkoittaa, ettei hän saa esittää omia mielipiteitään, hämmästellä vastauksia tai väitellä haastateltavan kanssa (Hirsjärvi & Hurme 2009, 97).

Yksin Suomeen tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoita käsittelevien tutkimusten mukaan ihmissuhteilla on keskeinen merkitys osallisuuden kokemukselle (Berschewsky 2016; Björklund 2014; Kaukko 2015; Sipola 2012). Myös Viljakaisen (2016) tekemässä tutkielmassa nousi esiin, että aikuiset maahanmuuttajat pitävät ihmissuhteita merkittävänä tekijänä osallisuuden muotoutumiselle. Tästä syystä teemahaastattelut toteutettiin hyödyntämällä verkostokarttaa (liite 5), jonka pohjalta haastattelun teemoja käsiteltiin. Sen avulla oli mahdollista kartoit-

taa niitä ihmisiä, jotka nuoret kokevat merkitykselliseksi elämässään. Verkostokartan avulla on myös mahdollista huomata nuoren elämästä mahdollisesti puuttuvat ihmiset tai verkostot ja niiden vaikutukset nuorten osallisuuteen.

Verkostokarttana käytin Pesäpuu ry:n valmistamaa Maailmani Kartta (liite 5), joka on valmis malli verkostokartasta sekä siihen liittyviä erivärisiä ja erimuotoisia tarroja, joilla voidaan kuvata esimerkiksi ketkä ovat miehiä ja ketkä naisia. Verkostokartan keskiössä on verkostokartan tekijä ja hänen ympärilleen on luotu nelikenttä, joissa valmiina otsikkoina ovat 1) perhe, 2) sukulaiset, 3) ystävät ja tutut sekä 4) opettajat, sosiaalityöntekijä + muut. Kuviossa eri henkilöt yhdistetään verkostokartan tekijään erilaisilla viivoilla, joilla voidaan kuvata henkilöiden välistä suhdetta. Nuorten haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin sanatarkasti. Jokainen yksilöhaastattelu kesti noin tunnin ajan ja niistä tehtyjen litteroitujen aineistojen pituudet vaihtelivat 13-17 sivun välillä. Litteroinnissa käytin fontin teemana Calibria, fonttikoko oli 11 ja riviväli 1,5. Yhteensä litteroitua aineistoa kertyi 75 sivua. Kaikista haastatteluista kerätty nauhoitettu sekä kirjallinen materiaali tuli vain tutkijan käyttöön tutkimustulosten analysointia varten ja tutkimuksen valmistumisen jälkeen sen hävitetään.

5.3.2 Työyhteisön yhteiskehittämisen työpaja

Perheryhmäkodissa työskentelevät työntekijät osallistuivat yhteiskehittämisen työpajaan (liite 7), jonka teemat valittiin nuorille tehtävien yksilöhaastattelujen jälkeen. Alkuperäisenä suunnitelmana oli toteuttaa työntekijöille tehtävä haastattelu ryhmähaastatteluna, jossa tutkimukseen osallistuvat tiedonantajat keskustelevat tutkimuksen kohteena olevista asioista yhdessä. Se tapahtuisi siten, että haastattelijä puhuu samanaikaisesti useille haastateltaville, mutta tekee välillä kysymyksiä myös yksittäisille ryhmän jäsenille. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 61.)

Yhteiskehittämisen työpajaan päädyttiin kuitenkin siitä syystä, että kehittämistyölle varattu aika työyhteisössä oli rajallinen ja oli tärkeää, että kaikki työyhteisön jäsenet pääsivät osallistumaan siihen yhdessä. Tässä vaiheessa korostui myös demokraattisen dialogin periaatteiden noudattaminen (Kuula 1999, 92). Yhteiskehittämisen työpajaan osallistui yhteensä 14 henkilöä. Yhteiskehittämisen työpajassa käytettävillä menetelmillä pyrittiin tukemaan kaikkien osallisuutta ja mahdollistamaan moniääninen keskustelu.

Työpajan aluksi käytettiin Bull's Eye-menetelmää, joka on tunnettu myös nimellä Target Tool. Menetelmää käytetään piirtämällä fläppitaululle maalitaulu, jossa on napakymppin (bull's eye) lisäksi kaksi ulompaa kehää. Keskelle maalitaulua on merkitty kysymys tai asia, johon haetaan vastausta. Tässä yhteydessä osallistujat (14 henkilöä) kirjoittivat post-it-lapuille 2-3 kappaletta ajatuksia aiheesta nuorten osallisuus ja kiinnittivät ne maalitaulun ulkopuolelle. Tämä työskentely tapahtui hiljaisuudessa ja sen tarkoituksena oli saada kaikki mukaan työskentelyyn. Sen jälkeen kaikki kävivät siirtämässä lappuja lähemmäs napakymppiä sen mu-

kaan, kuinka hyvin lapussa mainittu asia kuvaa nuorten osallisuutta. Myös tämä työskentely toteutettiin hiljaisuudessa ja sillä pyrittiin saamaan kaikkien mielipiteet tasapuolisesti esiin. Mikäli lapuissa kuvattu asia oli hyvin samankaltainen, ne siirrettiin vierekkäin. Aikaa harjoitukselle varattiin noin 15 minuuttia ja ajan päättymisen jälkeen tehtiin johtopäätökset siitä, mitkä ovat haastateltavien ennakkokäsitykset tutkittavasta asiasta. (Kinnunen & Porokuokka 2016, 28.)

Työpajassa käytiin läpi lyhyesti nuorten yksilohaastattelujen tulokset, jonka jälkeen osallistujat pohtivat nuorten osallisuutta esiin nousseiden teemojen pohjalta arvostavan haastattelun avulla. Arvostava haastattelu on David Cooperriderin ja Suresh Srivastvan (1987, 129-169) alun perin kehittämä menetelmä erilaisille tiimeille ja työryhmille, jota voidaan hyödyntää esimerkiksi tiimin kehittämisen tai organisaatiomuutosten yhteydessä. Sen tarkoituksena on tunnistaa ryhmän vahvuuksia sekä motivoida ja sitouttaa ihmisiä toimintaan. Menetelmän avulla tulevaisuutta ja konkreettisia toimenpiteitä voidaan suunnitella positiivisten kokemusten jakamisen kautta. Se voi aktivoida myös tulevan toiminnan suunnitteluun.

Arvostava haastattelu alkaa jokaisen osallistujan lyhyellä pohdinnalla omasta positiivisesta kokemuksesta asiaan liittyen. Sen jälkeen kokemuksista keskustellaan pienryhmissä tai pareittain ja pohditaan, mitkä asiat tekivät juuri tästä tapauksesta onnistuneen ja mihin yhdessä halutaan päästä. Seuraavaksi suunnitellaan konkreettisia toimia, joilla tavoitteet saavutetaan ja lopuksi yhteiset ajatukset jaetaan koko ryhmälle ja syntyneet ajatukset kirjataan näkyviin. (Kinnunen & Porokuokka 2016, 6.) Arvostavan haastattelun toteutus jaetaan yleensä neljään vaiheeseen: 1) Tunnistaminen (Discovery), jolloin jokainen pyrkii henkilökohtaisesti tunnistamaan työssä koettuja onnistumisia. 2) Unelmointi (Dreams): Hyvien kokemusten pohjalta pyritään luomaan yhteiset tavoitteet siitä, mihin työllä pyritään. 3) Suunnittelu (Design): Suunnitellaan käytännön toimia, joilla tavoitteisiin päästään. 4) Jaettu ymmärrys (Destiny): Jaetaan uudet tulevaisuudennäkymät toisten kanssa ja keskustellaan niistä. (Innokylä 2016.)

Työpajan aineisto kerättiin arvostavan haastattelun aluksi tehtävillä haastateltavien henkilökohtaisten muistiinpanojen sekä yhteisesti tehtyjen kirjallisten esitysten avulla. Lisäksi haastattelun lopuksi käyty yhteinen keskustelu äänitettiin ja äänitettä käytettiin tutkimusmuistiinpanoina. Äänitteen kesto oli noin 40 minuuttia ja se litteroitiin propositiotasolla. Propositiotasoisessa litteroinnissa kirjataan ainoastaan sanoman ydinsisältö tai havainnot (Kananen 2014, 106). Litteroitua aineistoa syntyi 5 sivua (fontin teema Calibri, fonttikoko 11 ja riviväli 1,5). Syntyneestä aineistosta tehtiin yhteenveto ja tutkimuksen valmistuttua kerätty aineisto hävitetään.

5.4 Aineiston analyysi

Nuorten yksilohaastatteluista ja työntekijöiden yhteiskehittämisen työpajasta syntyneen aineiston analyysin pohjana käytettiin laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmää, sisäl-

lönanalyysiä. Sisällönanalyysi on tutkimusaineistosta tehtävä analyysi, joka voidaan toteuttaa aineistolähtöisenä, teoriaohjaavana tai teoriasidonnaisena analyysinä. Tässä tutkimuksessa alkuperäisenä suunnitelmana oli käyttää aineistolähtöistä sisällönanalyysia, jonka avulla tutkimusaineistosta olisi pyritty luomaan teoreettinen kokonaisuus. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 91; 95-97.) Aineistolähtöisessä analyysissä keskeistä on se, etteivät aineistosta valittavat analyysiyksiköt ole etukäteen sovittuja tai harkittuja vaan ne valitaan aineistosta tutkimuksen tehtävän perusteella. Tutustuessani tutkimusaineistoon tarkemmin, löysin siitä teoriaan liittyviä yhteyksiä. Harkinnan jälkeen analyysimenetelmät selkiytyivät ja aineistoa oli selkeämpi käsitellä teoriaohjaavan analyysin avulla. Myös teoriaohjaavassa analyysissä analyysiyksiköt valitaan aineistosta, mutta niiden valintaa ohjaavat aiempi tieto ja teoria voi toimia apuna analyysin etenemisessä. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 95-96.)

Kiviniemen (1999, 72-73) mukaan toimintatutkimuksen lähtökohtina voidaan pitää toimintakäytäntöjä koskevien ajattelutapojen tiedostamista ja niihin liittyvien käytäntöjen kehittämistä, jolloin on kuitenkin tärkeää, että analysointivaiheessa kiinnitetään huomiota siihen, mitä tehtävää tutkimuksen aikana tapahtuvien käsitteellistymisten tulisi toteuttaa. Jo lukiesani nuorten haastatteluja läpi ensimmäisiä kertoja, siitä nousseita havaintoja ohjasivat tutkimuskysymykseni sekä tiedostettu päätös siitä, että aineistoa tullaan käyttämään perheryhmäkodin työntekijöille tehtävän arvostavan haastattelun pohjana ja siitä syystä oli tärkeää kiinnittää huomio niihin asioihin, joihin ennen kaikkea perheryhmäkodissa voidaan vaikuttaa. Eskola (2001, 136-138) kuvailee artikkelissaan teoriaohjaavan analyysin rakennetta, jonka taustalla olevassa mallissa on useita erilaisia teorioita ja aikaisempia tutkimustuloksia, joihin tutkija peilaa omaa aineistoaan. Pyrin tekemään oman analyysini tätä kautta.

Osallisuuden käsite on hyvin monimuotoinen ja olen pyrkinyt kuvaamaan sitä opinnäytetyön teoriaosuudessa erilaisista näkökulmista ja huomioimaan sitä myös kotoutumisen näkökulmasta. Koska tutkimusaineisto pohjautuu teemahaastatteluihin, ensimmäisessä vaiheessa aineisto järjestetään teemoittain (Eskola 2001, 143). Nuorten haastattelujen litteroituun aineistoon tutustuin ensin aineistolähtöisesti ja pyrin löytämään sieltä ennen kaikkea aineistoja yhdistäviä tekijöitä. Merkitsin teemat aineistoon alleviivaamalla ne eri väreillä.

Teemoilla oli kuitenkin selkeä yhteys teoriaosuuteen. Vertailin nuorten haastatteluista löytyneitä teemoja teoriaosuudessa esitettyihin määritelmiin osallisuuden käsitteestä, Thomasin (2002, 175-176) malliin osallisuuden eri ulottuvuuksista ja Nivalan & Rynnäsen (2013, 26) artikkelissaan esittelemään sosiaalipedagogisen malliin osallisuuden ideaalista, jossa osallisuus tarkoittaa yhteisön jäsenenä olemista, siinä toimimista sekä yhteisössä olemisen ja toimimisen kautta syntyvää kokemusta yhteisöön kuulumisesta. Näin muodostin väljästi teorian pohjalta teemat analyysirungon pohjaksi: ihmissuhteiden merkitys, osallistuminen, vaikutusmahdollisuudet ja kuulluksi tuleminen. Viidentenä osana teemojen käsittelyyn nousi aineiston pohjalta osallisuutta edistävät ja estävät tekijät.

Haastatteluaineistoista esiin nousseista teemoista ihmissuhteet vaikuttavat osallisuuden kokemukseen ja se näkyy aiemmissä tutkimuksissa (Berschewsky 2016; Björklund 2014; Kaukko 2015; Sipola 2012; Viljakainen 2016). Osallistuminen ja vaikutusmahdollisuudet liittyvät sekä Thomasin (2002, 175-176) malliin osallisuuden eri ulottuvuuksista että erilaisiin osallisuuden määritelmiin, jotka on esitelty teoriaosuudessa. Kuulluksi tulemisen kokemuksella on suuri merkitys osallisuuden kokemukselle myös Thomasin mallissa. Osallisuutta edistävien ja estävien tekijöiden esiin nostaminen on tärkeää työn kehittämistoiminnan näkökulmasta. Myöhemmin työntekijöille järjestetyn työpajan jälkeen lisäsin myös teemaa koskevan kehittämistavoitteen, joka nousi esiin työpajassa tuotetusta aineistosta.

Työntekijöiden yhteiskehittämisen työpajaan (liite 8) tein lyhyen yhteenvedon nuorten haastatteluista ja nostin esiin perheryhmäkodin kehittämistyön kannalta neljä keskeistä teemaa, jotka olivat 1) ihmissuhteiden merkitys, 2) perheryhmäkodin osallisuutta rajoittavat säännöt, 3) kokemus siitä, ettei tule kuulluksi ja 4) tiedon puute suomalaisesta yhteiskunnasta. Työpajatyöskentelyyn ei nostettu kaikkia nuorten haastatteluissa esiin nousseita teemoja käytettävissä olleen rajallisen ajan vuoksi vaan siihen pyrittiin tiivistämään vain ne keskeiset teemat, joihin perheryhmäkodissa tehtävässä työssä pystytään ennen kaikkea vaikuttamaan ja joiden merkitys korostui nuorten haastatteluissa.

Työpajan jälkeen analysoin nuorten haastatteluista nousseita aineistoa vielä uudelleen kaiken kerätyn aineiston, omien ideoiden ja havaintojen pohjalta. Yksi toimintatutkimuksen keskeisistä piirteistä onkin reflektiivisyys, jossa pyritään itsearviointiin ja sen avulla toiminnan kehittämiseen (Heikkinen & Jyrämä 1999, 36-37). Reflektiivisen otteen myötä toimintatutkimukselle on tyypillistä tutkimustehtävän, teorian muodostuksen ja aineiston analyysin prosessinomainen kehittyminen (Kiviniemi 1999, 68). Näitä toimintatutkimuksessa käytettyjä keinoja on hyödynnetty tukemaan tutkimuksellista kehittämistoimintaa, jolla tavoitellaan konkreettista muutosta, mutta samalla on pyritty perustellun tiedon tuottamiseen (Toikko & Rantanen 2009, 23).

Analyysivaiheessa pyrin avaamaan omaa rooliani työyhteisön jäsenenä ja tutkijana sekä huomioimaan tutkimuksen erilaiset eettiset näkökulmat mahdollisimman hyvin. Teoriaohjaava analyysi auttoi saamaan tukea aineistosta esiin nousseille havainnoilleni myös teorian pohjalta. Varsinainen aineiston analyysi tapahtui kahdessa vaiheessa, nuorten yksilöhaastatteluiden jälkeen sekä koko tutkimusaineiston yhdistävä aineiston analyysi työyhteisön työpajan jälkeen.

Tutkimustuloksia käsitellään kahdessa vaiheessa. Ensimmäisessä osiossa ovat nuorten yksilöhaastattelujen tulokset ja toisessa osiossa on kuvattu työntekijöiden työpajan tulokset. Lisäksi molempien osioiden alussa on kuvailtu lyhyesti konkreettisia haastattelutilanteita sekä niihin vaikuttaneita tekijöitä. Lopuksi keskeiset tutkimustulokset on koottu yhteen ja ne esitel-

lään taulukon muodossa. Johtopäätösten yhteydessä käsitellään molempien haastattelujen tuloksia ja reflektoidaan niitä tutkimuksen taustalla olleeseen teorian tietoon.

5.5 Tutkimuseettiset näkökulmat

Tutkimuksen kohteena oleva perheryhmäkoti on myös oma työyhteisöni, joka tekee eettisten näkökulmien tunnistamisesta ja pohtimisesta erittäin tärkeää. Olen ollut opintovapaalla loka-kuusta 2016 lähtien lukuun ottamatta lyhyttä kuukauden kestänyttä työssäoloa tammikuussa 2017 ja jatkoin opintovapaatani alkuvuoteen 2018 saakka. Koen, että opinnot ovat auttaneet saamaan tarvittavaa etäisyyttä sekä työyhteisöön että asiakkaisiin, jolloin pystyn tarkastelemaan kokonaisuutta laajemmasta näkökulmasta. Kuitenkin sekä työyhteisö että asiakkaat ovat säilyneet riittävän tuttuina, mikä tarjoaa mahdollisuuden luoda luottamuksellinen tutkimussuhde tutkittaviin. Alaikäisinä turvapaikanhakijoina Suomeen tulleita nuoria ja lapsia tutkinut Arponen-Kuusisto (2016a, 408) nostaa esiin Puumalaan (2013) viitaten alttiuden tärkeyden. Alttiina oleminen ja alttiiksi asettuminen luovat mahdollisuuden tutkimussuhteelle, jossa keskeisessä roolissa ovat kohtaamiset, joissa tuotetaan kertomuksia ja ymmärrystä yhdessä. Luottamuksen syntyminen vaatii alttiutta ja aikaa tutustua, jotta todellisten ajatusten selvittäminen on mahdollista. (Arponen-Kuusisto 2016a, 408.)

Toimintatutkimukselliset menetelmät sopivat tähän viitekehykseen, koska ne vaativat tutkijalta enemmän tietoa ja perehtymistä itse ilmiöön, sillä tutkimuksen tavoitteena on muutos (Kananen 2012, 38). Toimintatutkimuksessa tutkijalta vaaditaan kykyä sekä arvostaa tutkittavien asemaa subjekteina että taitoa sen toteuttamiseen. Toimintatutkimuksen tavoitteena on saada aikaan muutoksia tutkittavissa käytännöissä yhdessä tutkittavien kanssa. (Kuula 96-97, 1999.)

Yli viiden vuoden kokemus työskentelystä alaikäisten turvapaikanhakijoiden kanssa on vaikuttanut varmasti asenteisiini ja ajatuksiini, mutta on antanut minulle myös kokemusta ja mahdollisuuksia tehdä havaintoja, joiden hankkiminen muulla tavoin olisi mahdotonta. Rastas (2005, 86) toteaa lisäksi, että kulttuurieroista tietoisin tutkijan on otettava huomioon oma perehtymättömyytensä eri kulttuureihin ja kiinnitettävä tähän erityistä huomiota erityisesti tutkimustulosten analysointivaiheessa. Eskola (2001, 140) tuo esiin, että analysointivaiheessa on kiinnitettävä huomiota tutkimuksessa käytettävään kieleen ja siihen, mikä rooli kielellä tutkimuksessa on. Tästä syystä kaikki litteroinnit tehtiin puhekielellä, jotta erilaiset merkitykset tulisivat selkeästi näkyviin. Lisäksi analyysissä käytetyt lainaukset litteroidusta aineistosta ovat pitkiä, koska haastateltava ei välttämättä osannut käyttää oikeaa käsitettä, mutta selitti asian omin sanoin.

Kaikki haastatellut nuoret olivat minulle tuttuja ja olen tutustunut heihin työni kautta jo muutama vuosi sitten. Haastattelujen taustalla vaikuttivat varmasti sekä haastattelijan että haastateltavien ennako-oletukset, koska osa nuorista oli tutustunut minuun toimiessani vas-

taavana ohjaajana, kun taas osa nuorista oli tutustunut minuun ohjaajana työskennellessäni. Toisaalta se saattoi vaikuttaa myös siihen, että nuoret olivat kiinnostuneita osallistumaan tutkimushaastatteluihin ja puhuivat niissä luottamuksellisesti.

Nuorten haastattelut sujuivat melko varovaisissa merkeissä ja vasta reilun puolen tunnin keskustelujen jälkeen keskustelu muuttui avoimemmaksi lähes kaikissa haastatteluissa. Haastatteluissa käytetty kieli oli suomi ja vaikka se asetti omat haasteensa kysymysten asettelulle, koen, että puhuimme haastatteluissa samaa kieltä ja jaoimme samat merkitykset. Käytin haastatteluissa paljon samojen kysymysten toistamista eri tavoilla ilmaistuna, jotta kykenin varmistumaan, että kysymykset tulivat ymmärretyksi. Mikäli nuori ei ymmärtänyt kysymystä uuden selityksen jälkeen tai ei halunnut vastata siihen, jätin kysymyksen kokonaan väliin.

Tutkimukseen osallistuminen oli nuorille vapaaehtoista, mutta pyrin löytämään siihen erilaisia perheryhmäkodissa asuvia nuoria. Tutkimukseen osallistuvilta nuorilta pyydettiin kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta (liite 2). Jo tutkimukseen osallistuminen tai osallistumatta jättäminen on yksi askel osallisuuden toteutumiseen nuoren näkökulmasta. Kaikki tutkimukseen kerätty aineisto tuli ainoastaan tutkijan käyttöön ja se hävitetään tutkimuksen valmistumisen jälkeen. Tutkimukseen osallistuvien nuorten virallisilta edustajilta pyydettiin myös lupa tutkimukseen osallistumiselle (liite 3).

Yhteiskehittämisen työpajaan osallistui koko työyhteisö, 13 ohjaajaa sekä vastaava ohjaaja ja se järjestettiin työyhteisön kokouspäivän yhteydessä. Työpajan aluksi kaikilta työpajaan osallistuvilta työntekijöiltä pyydettiin suullinen suostumus osallistumisesta. Työyhteisön toiveesta kaikki osallistuivat haastatteluun yhtä aikaa, joka asetti oman haasteensa työpajan toteuttamiselle, mutta samalla takaa myös työntekijöiden välisen avoimen keskustelun.

Tärkeä eettinen näkökulma on myös se, ettei nuoria tai työntekijöitä voida tunnistaa tutkimuksesta. Kaikki suorat lainaukset ovat nimettömiä ja niissä on käytetty lyhennettä N (N=nuori), jotta lukija ei voisi erottaa, ovatko kyseessä saman vai eri henkilön vastaukset, joka taas voisi mahdollistaa vastaajien tunnistamisen. Myös muita tunnistamiseen vaikuttavia tietoja, kuten nimiä tai numeroita on myös poistettu lainauksista ja kohdat on merkitty kirjainyhdistelmällä XX. Tutkimuksen tekijän vastuulla on suojella tutkittaviaan, heidän on jätävä nimettömiksi, tutkimustietojen on oltava luottamuksellisia eikä tietoja käytetä muuhun kuin luvattuun tarkoitukseen (Tuomi & Sarajärvi 2013, 131).

6 Tutkimuksen 1. vaihe - nuorten yksilöhaastattelut

Vierailin perheryhmäkodilla kaksi kertaa lokakuun 2017 alkupuolella ja kerroin henkilökohtaisesti tutkimuksesta kaikille niille nuorille, jotka tapasin perheryhmäkodissa. Viisi nuorta halusi osallistua haastatteluihin. Nuoret saivat itse valita haastattelupaikan sekä tarkan ajankohdan haastatteluille. Yhtä nuorta haastattelin kirjastossa toisella paikkakunnalla, toista kirjastossa.

tossa hänen kotipaikkakunnallaan ja kolme nuorista valitsi haastattelupaikaksi perheryhmäkodin. Muistutin jokaista nuorta tekstiviestillä joko edellisenä iltana tai haastattelupäivän aamuna haastatteluista ja oli ilahduttavaa huomata, että kaikki nuoret yhtä lukuun ottamatta saapuivat haastatteluihin täsmällisesti. Yksi nuorista saapui haastatteluun myöhässä, mutta häntä oli muistutettu haastattelusta vajaa puoli tuntia ennen haastattelua, joten sekin saattoi vaikuttaa asiaan. Koin nuorten täsmällisyyden osoituksena siitä, että he pitivät haastattelua tärkeänä ja arvostivat sitä.

Nuoret vastasivat kaikkiin kysymyksiin asiallisesti. Haastatteluissa käytimme pelkästään suomen kieltä, minkä takia teemoja pyrittiin käsittelemään mahdollisimman yksinkertaisilla termeillä. Toisinaan kieli asetti omat haasteensa ja osa kysymyksistä oli nuorille haastavia ymmärtää, mutta näissä tilanteissa pyrin asettelemaan kysymykset lyhyiksi tai selittämään asian toisella tavalla.

Olin tehnyt oman verkostokarttani malliksi, jotta se helpottaisi asian selittämistä nuorille. Vain yksi nuorista kertoi tehneensä verkostokartan aiemmin ja sen olevan siten tuttu entuudestaan. Harkitsin tarkkaan, tuleeko oman verkostokarttani esittely ohjaamaan nuorten omaa verkostokarttaa liiaksi ja rikkooko se ammatillisuuden ja eettisyyden rajoja. Siitä syystä pyrin esittelemään oman verkostokarttani hyvin neutraalisti. Toisaalta pyrin sillä avaamaan luottamuksellisen keskusteluyhteyden nuoreen ja luomaan rennon suhtautumistavan verkostokarttaan. Toimintatutkimuksen ideologiseen viitekehykseen liittyy ajatus siitä, että tutkijan tulee olla mukana tutkimuksessa eikä tutkijan ulkopuolinen tarkkailijan rooli korostu samalla tavoin kuin muissa laadullisissa tutkimusmenetelmissä (Kiviniemi 1999, 65). Verkostokartan avulla oli myös helpompi avata demokraattinen dialogi, jossa korostuvat haastattelijan ja haastateltavan tasa-arvoiset roolit (Kuula 1999, 92).

6.1 Ihmissuhteiden merkitys

Teemahaastatteluissa pyrittiin verkostokartan avulla selvittämään, mitkä ovat nuorelle merkittävät ihmissuhteet, mitkä asiat nuori itse kokee tärkeiksi omassa elämässään ja mihin hän haluaa vaikuttaa. Kaikki nuoret nimesivät verkostokarttaan perheen heidän tärkeimmäksi ihmissuhteekseen, vaikka perhe ei asunutkaan Suomessa. Perheeseen kuului nuorten määritelmien mukaan neljästä kymmeneen henkilöä. Suhteita perheenjäseniin kaikki nuoret kuvailivat hyviksi ja kertoivat pitävänsä yhteyttä perheeseen lähes päivittäin joko soittamalla tai viestittelemällä.

”Täähän on mun äiti, ja sama kuin isä. Milloin mä haluan, voin puhua hänen kanssa ihan kaikki asiat. Suora.. mun siskokin, se on ehkä xx-vuotias mutta aina mä puhun hänen kanssa, jos mulla oli ongelma tai mitä mä haluan sanoa hänelle.” (N)

Toisaalta suhde perheeseen oli ristiriitainen. Nuoret kertoivat, ettei perhe tiedä heidän elämästään Suomessa paljoakaan eivätkä he halua kuormittaa perhettään omilla ongelmillaan, jotka vaikuttavat pieniltä verrattuna perheen omiin ongelmiin.

”Mä puhun mun perheen kanssa mut tiiäksä mä en halua sanoa heille, että mulla on noin ongelma aina, koska heidän ongelma riittää heille. Mä halua vielä sanoa mun äitille, että tänään tapahtui toi, toi, toi ja äiti on ”miks?” ja se pelkää.. Ei tarvi. Mä en kerro heille, koska niillä on ongelmia riittää. Niiden ongelmia riittää. Mä puhun mun kavereille, koska niillä on sama ongelma.” (N)

”Koska jos mä puhun heidän kanssa puhelimesta, se isä tai äiti sanoo kaikki on ok, mutta en usko. Sama minä, jos mä sanon, että se on tää ongelma ja tää ongelma, ne ei voi tehdä mitään, koska olemme niin kaukana. Jos mä sanon heille, ehkä ne tulee vähän surullinen, mutta en sano mitään. Sanon kaikki ok.” (N)

Myös suhteet muihin sukulaisiin olivat tärkeitä. Neljällä nuorella viidestä oli merkittäviä ihmissuhteita sukulaisiin, jotka nähtiin tärkeänä osana elämää. Sukulaisiin pidettiin yhteyttä perhettä harvemmin, mutta kuitenkin lähes joka kuukausi.

Toiseksi tärkeimmäksi ihmissuhteekseen neljä nuorta määritteli ystävänsä. Kaverit nähtiin ensisijaisena tiedonlähteenä monissa asioissa kuten koulutuksen, harrastusten, raha-asioiden suunnittelun ja erilaisten ongelmien ratkaisun suhteen. Tärkeimmät kaverisuhteet oli luotu muihin maahanmuuttajataustaisiin nuoriin. Suomalaisiin nuoriin nuorilla oli suhteita esimerkiksi koulun tai harrastusten kautta, mutta merkittäviä ihmissuhteita suomalaisiin nuoriin ei kukaan haastatelluista nuorista maininnut. Yksi nuorista ei osannut nimetä yhtään ystävää Suomesta, mutta nimesi kotimaassaan olevat ystävänsä. Myös hän toi esiin ystävyysuhteiden suuren merkityksen ja koki ystävyysuhteiden puutteen ongelmana.

”Mä haluaisin suomalainen kaveri, mut mä en voi ymmärtää, miksi ne ei halua puhua meille. Ne epäilevät aina, mä luulen. Mutta miksi, mä en tiedä.”(N)

Muina tärkeinä ihmissuhteina nuoret mainitsivat omaohjaajat (N=2), edustajan (N=2), kummi-perheen (N=1), muut ohjaajat (N=1) tai opettajan (N=1). Yksi nuorista ei osannut nimetä ketään hänelle tärkeää aikuista Suomessa.

”Toi omaohjaaja ensin. Koska hän on sama mun perhe nyt. Milloin mä haluan, mä voin sanoa hänelle ja hän voi tehdä, voidaan tehdä yhdessä.” (N)

6.2 Osallistuminen

Perheryhmäkodissa järjestetään säännöllisesti nuorten kokouksia, joissa käsitellään kaikille nuorille yhteisiä asioita ja joiden tarkoituksena on saada nuoret osallistumaan yhteisen toi-

minnan suunnitteluun ja pyrkiä järjestämään toimintaa asiakaslähtöisesti. Nuorille tehdään henkilökohtaiset asiakassuunnitelmat sekä hoito- ja kasvatussuunnitelmat, joiden avulla perheryhmäkodin suunnitelmallista hoito- ja kasvatustyötä pyritään suunnittelemaan ja toteuttamaan yhteistyössä nuoren, sosiaalityöntekijän, edustajan ja omaohjaajan kanssa. Asiakassuunnitelma sekä hoito- ja kasvatussuunnitelma perustuvat lastensuojelulain (417/2001) 30 §:ään 2 momenttiin, jossa määritellään asiakassuunnitelmassa sovittavista asioista ja sitä täydentävästä hoito- ja kasvatussuunnitelmasta (30 § 5 mom), jossa kuvataan asiakassuunnitelmassa määritellyt tavoitteet arjen tasolla sekä konkretisoidaan ne toiminnaksi.

Haastatteluissa kaikki nuoret kertoivat haluttomuudestaan osallistua yhteisiin nuorten kokouksiin. Nuoret olivat osallistuneet kokouksiin vaihtelevasti, osa nuorista osallistui niihin säännöllisesti, osa harvoin. Nuorten kokoukset koettiin turhiksi, koska nuoret kokivat, että niissä käsiteltiin samoja teemoja eivätkä nuoret halunneet siitä syystä osallistua niihin.

”Ne puhuvat, puhuvat aina samasta asiasta, mutta sitten ne ei, ne sanovat, että sanokaa mitä te haluatte täällä muuttaa. Kun me sanomme, mikään ei muutu.” (N)

Lisäksi muutama nuori kertoi nuoren kokousten ilmapiirin olevan kireä. Yksi nuorista ehdotti, että nuorten kokouksen aiheita tulisi suunnitella tarkemmin niin, että aiheet olisivat lähtöisin nuorilta.

”Ne pitäis tulla ja kysyä nuorilta, okei, mitä sä haluat, mikä ongelma sulla on ja mikä on paha tässä ja mitä haluat muuttuu. Sen jälkeen tulee kaikki hyvä.” (N)

Nuori toivoi, että käsiteltävät aiheet liittyisivät aiheisiin, jotka askarruttavat kaikkia nuoria, kuten rahankäyttöön, opiskeluun tai KELA:an liittyvien hakemusten täyttämiseen.

”Tai tai Kelasta, että miten se toimii. Niistä me tarvitaan lisää tietoa. Kun me mennään jonnekin, esimerkiksi kun me täytetään 18, sen jälkeen pitää asua yksin. Silloin meillä ei ole näin. Pitää tehdä ite.” (N)

Asiakassuunnitelmaa tai hoito- ja kasvatussuunnitelmaa nuoret eivät terminä tunnistaneet. Vasta termi tapaaminen tai kokous oli yleisesti tunnistettu. Myöskään niiden merkitys ei ollut nuorille selkeä. Nuoret kokivat, ettei suunnitelmien yhteydessä keskustella nuorelle itselleen tärkeistä asioista eikä niissä suunnitella tulevaisuutta. Kolme nuorista kertoi, että heille itselleen tärkeimmät keskustelut esimerkiksi tulevaisuuden suunnitelmista oli käyty ystävien ja omaohjaajien kanssa. Yksi nuorista mainitsi ongelmaksi sen, että sosiaalityöntekijä oli vaihtunut usein ja tapaamisilla kerrattiin aina vanhoja asioita uudelleen. Yksi nuorista kertoi myös, että hänen kokemuksensa mukaan tapaamisissa käsiteltiin suurimmaksi osaksi negatiivisia asioita, joka teki niistä raskaita.

”Aina, kun mulla on joku kokous, mulle tulee huonoja... huono olo ja en halua. Aina on huono näin palaveri.” (N)

Kaikki nuoret osallistuivat säännöllisesti henkilökohtaisiin suunnitelmiin. He eivät osanneet sanoa, olisivatko halunneet vaikuttaa enemmän esimerkiksi siihen, ketä palaveriin osallistuu. Nuoret olivat kuitenkin tyytyväisiä siihen, että pystyivät itse pitämään yhteyttä Suomen ulkopuolella asuvaan perheeseensä ja toivoivat voivansa myös jatkossa pitää itse yhteyttä perheen kanssa. He eivät halunneet lisätä yhteydenpitoa perheen ja perheryhmäkodin välillä.

”Mun mielestä on parempi, jos ne ei puhu mun perheen kanssa. Koska tiiätsä, jos ne puhuu tänään, sitten ne halua puhuu huomenna. Sitten jos tänään olin hyvä, ehkä huomenna mä oon tehnyt joku ongelma, sitten kertoo noin, noin, noin ja sitten ne mun perhe huomasi ja sitten ne pelkää ja ajatteli. Mä kerron parempi kuin ohjaaja kertoo. Se sopii.” (N)

6.3 Vaikutusmahdollisuudet

Yksilön kokemus mahdollisuudesta vaikuttaa omiin asioihinsa on tärkeä tekijä osallisuuden toteutumiselle. Siihen vaikuttavat useat eri tekijät ja vaikutusmahdollisuudet herättivät myös paljon keskustelua nuorten haastatteluissa. Pysin tarkastelemaan vaikutusmahdollisuuksia kolmesta eri teemasta katsottuna, joita olivat vaikutusmahdollisuudet yhteiskunnassa, vaikutusmahdollisuudet perheryhmäkodissa sekä tuen saaminen ja mitkä asiat siihen vaikuttavat ja keneltä tukea saadaan. Tarkastelun apuna käytin Thomasin luomasta mallista osallisuuden ulottuvuuksista kolmea eri näkökulmaa; mahdollisuutta vaikuttaa prosessiin, mahdollisuutta saada tukea ja apua päätöksiin sekä mahdollisuutta itsenäisiin päätöksiin (Thomas 2002, 175-176).

Nuoret määrittivät itselleen tällä hetkellä elämässään tärkeimmiksi asioiksi perheen ja ystävät, koulunkäynnin ja tulevaisuuden. Kaikki nuoret pohtivat haastatteluissa omaa tulevaisuuttaan ja toivat sen vahvasti esiin kaikissa keskusteluissa, vaikka suoraan tulevaisuuteen liittyviä kysymyksiä ei teemahaastattelun rungossa ollutkaan. Omat vaikutusmahdolliset tulevaisuuden suhteen olivat kuitenkin epävarmoja.

”Onks, voinks mä asuu Suomi tai ei. Koska olen vielä alle 18, sitten ajattelen, jos mä pääsen toi 18-vuotias, sen jälkeen, mitä tapahtuu? Koska se on tosi tärkeä asuu Suomessa. Se on tärkeä. Joka päivä mä ajattelen tää asia, onks tää, voinks mä asuu Suomi tai ei. Ja toinen asia on mun perhe, mites menee siellä.” (N)

Nuorten kokemusten mukaan heille oli tarjottu vaihtelevasti vaihtoehtoja tai mahdollisuutta vaikuttaa eri tilanteissa. Oleskeluluvan saamisen jälkeen kaikille nuorille oli osoitettu paikka perheryhmäkodista ja vain kahdelle nuorelle oli tarjottu mahdollisuus valita kahden eri vaihtoehdon välillä. Nuoret kokivat, etteivät ole itse vaikuttaneet koulunpaikan valintaan, vaan valinnan olivat heidän puolestaan tehneet vaihtelevasti nuoren oma käsityksen mukaan joko

sosiaalityöntekijä, ohjaaja tai opettaja. Kaikki nuoret kokivat myös, ettei heidän mielipidettänsä ole kysytty vaan tarjottu koulutusmahdollisuus oli pakko ollut ottaa vastaan. Valintoja taustalla olevista syistä nuorilla ei itsellään juurikaan ollut käsitystä.

”Kaikki valinnat ohjaaja sanoo, missä mä menen ja mikä koulu, emmä valitse itse.” (N)

Toisaalta kaikki nuoret tiedostivat myös sen, että jatkokoulutukseen heidän on mahdollista vaikuttaa parantamalla suomen kielen taitoaan. Vaikka koulupaikan valintaan nuoret eivät olleet voineet vaikuttaa, kaikki kokivat voivansa vaikuttaa oman koulunkäyntiinsä ja tiedostivat sen tärkeyden myös oman tulevaisuutensa suhteen. Kielitaitoa parantamalla heidän mahdollisuutensa vaikuttaa omaan elämäänsä tulevaisuudessa paranevat.

”Nyt opiskelee tuo suomen kieli. Suomen kieli on tärkeä nyt. Sen jälkeen, kun mä osaan hyvin suomi, sitten mä voin mennä, mä voin valitsee missä haluisin mennä ja mitä mä haluan tehdä.” (N)

Nuoret kertoivat pyrkivänsä selvittämään ongelmansa itse eivätkä pyytäneet niihin helposti apua muilta. Neljä nuorista kertoi pyrkivänsä ratkaisemaan ongelmansa ensisijaisesti itse, yksi kertoi keskustelewansa ongelmistaan usein ystäviensä kanssa.

”Ymm.. jos mulla on ihan paha päivä? Ihan itse mä puhun itsen kanssa, en mä halua ketään.” (N)

Perheelleen nuoret eivät halunneet kertoa ongelmistaan. Mikäli ongelmaa ei ollut mahdollista ratkaista itse, nuoret pyysivät apua joko ohjaajalta (N=2), omalta perheeltään (N=2) tai kummiperheeltä (N=1). Kaikki kokivat, että heillä oli mahdollisuus keskustella ja saada tukea sitä pyytäessään, vaikka ongelmaa ei voitukaan ratkaista. Nuoret kertoivat saavansa asioista tietoa eri tahoilta. Kolme nuorista kertoi saavansa tietoa kaveriltaan, kolme ohjaajilta ja yksi nuorista perheenjäseniltä. Kaksi nuorista kertoi, että myös perheryhmäkodissa asuminen oli antanut heille paljon tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta.

”Kaveria voi antaa ideoita. Ja sitten hyvä kaveri on sama, sama perhe, ne voi antaa toi idea, ja voi puhuu mun kanssa. Jos sinä tekee tämä, se on parempi, kuin jos sinä tekee töitä. Kaveri on tärkeä.”(N)

Nuoret kokivat, että perheryhmäkodissa asuminen asettaa itsessään rajoituksia nuorten osallisuudelle. Monet asiat, jotka ovat mahdollisia muille samanikäisille nuorille Suomessa, eivät ole mahdollista perheryhmäkodissa asuville nuorille. Esimerkkinä tällaisista tilanteista mainittiin kaverin yökyläily, erilaisten juhlien järjestäminen, vaikutusmahdollisuudet siihen, ketkä henkilöt perheryhmäkodissa asuvat ja työskentelevät sekä tiukat kotiintuloajat. Kaikki nuoret nostivat haastatteluissa esiin myös sen, ettei perheryhmäkoti ole heidän mielestään kodinomainen, koska siellä on niin paljon sääntöjä.

”Ehkä... jos meiän perheryhmäryhmäkoti olis vähän ystävällisempi, esim. oli vähän sama kuin koti, tai jotain.” (N)

Kaikki nuoret mainitsivat haastavaksi sen, että arkisin on oltava omassa huoneessaan klo 22.00 mennessä, kotiintuloajat ovat joustamattomia ja television katselu on iltaisin tarkoin määriteltyä. Ennen kaikkea nuoret kokivat, etteivät ole itse voineet vaikuttaa perheryhmäkodin sääntöihin. Säännöistä oli keskusteltu usein yhdessä ohjaajien kanssa, mutta ne olivat pysyneet muuttumattomina siitä huolimatta.

”Mä olen, mä voin tehdä ruokaa, vain iltapalaa, klo 21 jälkeen en voi tehdä, klo 22 jälkeen pitäis mennä nukkumaan. Jos joku tärkeä peli, jos tärkeä asia on, mä haluaisin kattoa, kaikki kattoo toi tv:ssä ja netissä, emme voi, koska jos se on yli klo 22. Klo 22 kaikki pitäs mennä oma huone. Jos ajattelin tässä on sama vankila. Vain sinä voi mennä ulos. Sitten kun olet täällä, vankila. Ei mitään eri. Tässä ei oo poliisi, mutta ohjaaja on.” (N)

Kuitenkin nuorilla oli myös vahva kokemus siitä, että he vaikuttivat elämäänsä tällä hetkellä pääosin itse. Nuoret kertoivat rakentavansa elämäänsä tällä hetkellä itsenäisesti, koska perhe ei ollut Suomessa eikä voinut siten tukea heitä samalla tavoin kuin kotimaassa. Osa nuorista tunnisti oman vastuunsa tulevaisuudesta ja koki sen olevan ennen kaikkea heidän omissa käsissään.

”Ei kun kyllä mä päätän, mitä mä haluan. Mä teen, mitä mä haluan. Mä voin tehdä suunnitelmia itselle.” (N)

6.4 Kuulluksi tuleminen

Kaikissa haastatteluissa nousi esiin nuorten kokemus siitä, etteivät he ole saaneet ääntään kuuluviin. Kaikki nuoret toivat esiin, että he ovat voineet keskustella erilaisista asioista perheryhmäryhmäkodissa asuessaan useaan kertaan, mutta se ei ole tuonut asioihin muutosta. Asiat olivat koskeneet joko nuorten henkilökohtaisia asioita tai perheryhmäkodin yhteisiä sääntöjä.

”Vain he antavat passi toiselle. Kun me halutaan jotain, he ei kuuntele mitään.” (N)

Nuoret kertoivat, että olivat keskustelleet tilanteesta yleensä ohjaajan, vastaavan ohjaajan, sosiaalityöntekijän tai edustajan kanssa, mutta se ei ollut vaikuttanut tilanteeseen. Tällä hetkellä nuoret kokivat olevansa tilanteessa, että he eivät enää halunneet edes pyrkiä muuttamaan mitään.

”En jaksa enää puhua näistä asioista oikeasti. Mä oon puhunut oikeasti miljoona kertaa näistä asioista ja en jaksa oikeasti enää puhua.” (N)

Yhtenä haasteena kuulluksi tulemiselle nuoret kokivat myös ohjaajien asenteen. Nuoret kuvasivat yhtenä haasteena vuorovaikutusta eri ohjaajien kanssa. Haasteena olivat esimerkiksi nuorten kokemus kunnioituksen puute, joka näkyi komentelevana puhetapana, tai siinä, ettei ohjaaja keskustellut lainkaan nuorten kanssa.

”Osa kunnioittaa, osa ei. Ne ei osaa olla lasten tai nuorten kanssa. Ne eivät ollut aikasemmin tai mä en tiedä, miksi ne käyttävät näin.” (N)

Nuoret kertoivat kokevansa ulkopuolisuuden tunnetta myös toimiessaan perheryhmäkodin ulkopuolella. Yrittäessään keskustella suomalaisten kanssa normaaleissa tilanteissa, kuten koulussa tai kadulla, nuorilla oli kokemuksia siitä, ettei heitä huomioida.

”Koulussa ne ei puhu ollenkaan mulle. Luokkakaverit. Mun kanssa ne ei puhu.” (N)

6.5 Osallisuutta edistävät ja estävät tekijät

Nuorten haastatteluaineistosta nousi esiin myös selkeästi nuorten osallisuutta tukevia tekijöitä. Nuorten kokemuksen mukaan heidän osallisuuden kokemustaan lisäsivät erityisesti kaverisuhteet, perheryhmäkodissa asuminen, hyvä suhde omaohjaajaan, kielitaidon kehittyminen sekä kyky huolehtia itsestään. Haastatteluista kävi ilmi myös nuorten positiivinen suhtautuminen ja usko tulevaisuuden mahdollisuuksiin. Kaksi nuorta kertoi, että perheryhmäkodissa asuminen oli muuttunut parempaan suuntaan ja koko perheryhmäkodin ilmapiiri oli parantunut.

”Nyt on parempi. Ennen oli joka päivä ongelma ja aina ongelma, nyt vähän pojat kasvanut.” (N)

Läheiset kaverisuhteet samassa elämäntilanteessa olevien ystävien kanssa tukivat nuoria heidän kokemuksensa mukaan eniten heidän nykyisessä elämäntilanteessaan. Perheryhmäkodissa asuminen oli lisännyt heidän tietoisuuttaan suomalaisesta yhteiskunnasta ja antanut heille kokemuksia siitä, kuinka suomalaiset toimivat ja ajattelevat sekä lisännyt heidän kielitaitoaan.

”Mutta tässä parempi. Täällä perheryhmäkodissa oli parempi kuin asuin täällä. Me opimme paljon asioita.” (N)

Nuorille oli tärkeä kokea voivansa itse huolehtia itsestään, joka ilmeni ruoanlaittotaitona tai kykyinä täyttää kouluhakemus itsenäisesti. Nuoret nostivat esiin perheryhmäkodin yhteiset retket positiivisina kokemuksina, jotka lisäsivät yhteenkuuluvuuden tunnetta ja yhteisöllisyyttä sekä nuorten että ohjaajien kesken.

Haastateltujen nuorten osalta suurimmaksi osallisuutta estäväksi tekijäksi nousi tiedonpuute. Thomas (2002, 175-176) määrittelee yhdeksi osallisuuden osa-alueeksi mahdollisuuden saada riittävästi oikeaa tietoa tilanteesta, prosessista, omasta roolista sekä omista oikeuksista sellaisessa muodossa, että lapsella tai nuorella on todellinen mahdollisuus ymmärtää niitä. Tämän mahdollisuuden puute näkyi kaikkien nuorten haastatteluissa ja vaikutti suuresti nuorten kokemuksiin perheryhmäkodissa asumisesta sekä heidän omasta roolistaan ympäröivässä yhteiskunnassa. Nuoret näkevät tehdyt päätökset ja niiden vaikutukset, mutta he eivät tiedä tai ymmärrä taustalla vaikuttavia syitä.

Kaikki nuoret kaipasivat lisätietoa oman rahankäytön suunnittelusta, työ- ja opiskelumahdollisuuksista sekä KELA:an liittyvistä hakemuksista. Sen lisäksi osa nuorista kaipasi lisää tietoa asunnon hankinnasta (N=2) ja harrastuksista (N=1). Nuori kokivat, että heillä on mahdollista saada tietoa, mutta tiedonsaantiin vaikutti ennen kaikkea puutteellinen kielitaito. Nuoret kaipasivat lisätietoa myös suomalaisista ja suomalaisuudesta. Nuoret kaipasivat suomalaisuuden lisäksi tietoa myös muista maista olevista maahanmuuttajista ja heidän kulttuureistaan.

”Mitä suomalaiset tykkää, mitä suomalaiset tekee, koska mä asun heidän kanssa. En voi tehdä ihan itse oma.. oma uskonto tai mitään, koska tulee vähän ongelmia, haluaisin tehdä, tiedän mitä suomalaiset tekee ja mitä suomalaiset haluaa. Toinen ihmisiä, jos ne ei ole suomalaisia, mitä ne haluaa, koska asumme ihan yhdessä. En halua, et tulee mitään ongelmia.” (N)

Nuorilla oli Suomessa vahva ulkopuolisuuden tunne edelleen useista eri syistä. Suomalaisiin tutustumisen koettiin hankalaksi sekä kieli- että kulttuurieroista johtuen. Nuorten kokemuksen mukaan suomalaiset pyrkivät välttämään keskustelua vieraiden ihmisten kanssa. Turhauttavaksi koettiin myös se, että nuoren omaa suomen kielen taitoa oli haastavaa kehittää, koska suomalaiset puhuivat mielellään englantia.

”Kun mä puhun hänelle suomea, miksi se puhuu mulle englantia? Monta kerta, monta kerta se tapahtui mulle sairaalassa, koulussa, ulkona. Mä ihme ”miksi ne ovat näin?” Mä puhun hänelle suonta, se puhuu mulle englantia. Kuntosalilla mä puhun hänen, mä en voi ymmärtää.” (N)

Ystävyyssuhteet suomalaisiin ovat vähäisiä lukuun ottamatta ohjaajia, edustajia, kummiperhettä tai tuttuja koulussa tai harrastuksissa. Yksi nuorista kuvaili suomalaisten pitävän tietoisesti etäisyyttä ja tutustumisen vaativan aikaa. Parhaimpina paikkoina tutustua suomalaisiin nähtiin koulu, työpaikka tai harrastukset.

”Paras paikka on koulussa. Ja olet joku paikka sä oot töissä heidän kanssa. Työ ja koulu eli missä voit nähdä paljon ja puhuu yksi asiasta, tiedätsä. Sen jälkeen voi tulla hyvä.” (N)

Toisaalta eräs nuorista kuvaili tutustumisen vaativan aktiivisuutta myös henkilöltä itseltään. Hänen mielestään suomalaisiin on riittävästi mahdollisuuksia tutustua, mutta se vaatii myös henkilöltä itseltään aktiivisia lähestymisyhteyksiä.

7 Tutkimuksen 2. vaihe - työntekijöiden yhteiskehittämisen työpaja

Työpajaan (liite 7) osallistui koko perheryhmäkodin työyhteisö, 13 ohjaajaa sekä vastaava ohjaaja ja se järjestettiin työyhteisön kokouspäivän yhteydessä marraskuussa 2017. Työyhteisön esimiehen toiveesta kaikki osallistuivat haastatteluun yhtä aikaa, jolloin myös työpajassa käytettävät menetelmät pyrittiin valitsemaan sen mukaan. Menetelmät pyrittiin valitsemaan siten, että ne tukisivat kaikkien osallisuutta ja käytyt keskustelut hyödyntäisivät siten myös mahdollisimman paljon työyhteisöä jo välittömästi työpajan jälkeen. Työpajaan liittyvän kutsun (liite 6) yhteydessä esittelin hiukan tutkimusta jo ennen varsinaista työpajaa. Aikaa työpajaan oli varattu 2 tuntia.

Työpajan aluksi tutkittiin työntekijöiden omia ajatuksia nuorten osallisuudesta Bull's Eye-menetelmällä, jolla pyrin orientoimaan kaikki haastateltavat ryhmähaastattelua varten sekä keräämään kaikkien ennakkokäsityksiä nuorten osallisuudesta. Seuraavaksi kävin lyhyesti läpi haastattelun tarkoituksen, haastattelun aikataulun ja kerroin, että haastattelut tehdään täysin nimettöminä ja kaikki haastattelun aikana tuotettu materiaali tulee vain tutkijan käyttöön ja se hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Sen jälkeen kävin läpi kotoutuslaissa merkittävät perusteita sille, miksi nuorten osallisuus on tärkeä teema, kuinka siihen lain mukaan on kiinnitettävä huomiota ja mitä osallisuudella lyhyesti määriteltynä tässä tutkimuksessa tarkoitetaan.

Sen jälkeen kävin lyhyesti läpi nuorten haastattelujen yhteenvedon ja nostin sieltä esiin neljä nuorten haastatteluissa esiin nousutta keskeistä teemaa, joiden pohjalle myös työntekijöiden arvostava haastattelu rakentui. Teemat olivat:

- Ihmissuhteiden merkitys
- Perheryhmäkodin osallisuutta rajoittavat säännöt (osallistuminen ja vaikutusmahdollisuudet)
- Kokemus siitä, että ei tule kuulluksi (kuulluksi tuleminen)
- Tiedon puute suomalaisesta yhteiskunnasta (osallisuutta edistävät ja estävät tekijät)

Esittelin jokaisen teeman lyhyesti ja perustellusti, jonka jälkeen siirryimme varsinaiseen haastatteluosuuteen, joka toteutettiin arvostavan haastattelun keinoin.

Arvostava haastattelu

- * Discovery: omat hyvät kokemukset (10 min, itsenäisesti)
- * Dream: mihin haluamme päästä (keskustelu 40 min, pienryhmät)
- * Design: luodaan konkreettiset toimet miten tavoitteisiin päästään (30 min, yhdessä koko työryhmä)
- * Destiny: visio tulevaisuudesta (10 min, yhdessä koko työryhmä)

- * Discovery:
 - * Kuinka nuorten ihmissuhteita voidaan perheryhmäkodissa tukea?
 - * Kuinka perheryhmäkodin rajoittavia sääntöjä voitaisiin muuttaa?
 - * Kuinka nuorten mielipide voidaan huomioida nykyistä paremmin?
 - * Kuinka voimme varmistaa, että nuoret saavat riittävät tiedot suomalaisesta yhteiskunnasta?

Kuvio 5. Arvostavan haastattelun keskeiset kysymykset

Yllä olevassa kuviossa on kuvattu työpajassa esitetyt keskeiset kysymykset, joihin työntekijöiden haastattelu perustui. Työpajan vaiheet on kuvattu tarkemmin liitteessä 7. Arvostavan haastattelun aluksi tarkoituksena oli, että jokainen haastateltava pohtisi ensin itsenäisesti omia hyviä kokemuksia kirjallisesti, jonka jälkeen niistä keskusteltaisiin neljässä 3-4 henkilön muodostamassa pienryhmissä. Yhteensä kirjallisen pohdinnan palautti kaksitoista (12) haastateltavaa, kaksi (2) haastateltavaa ei vastannut kirjalliseen osuuteen. Luultavasti kysymysmuodosta johtuen, seitsemän (7) haastateltavista oli kirjannut muistiinpanoja pohtien jo seuraavia vaiheita vastaten kysymyksiin: mihin työssä halutaan päästä ja millä konkreettisilla toimilla niihin päästään? Vaikka selitinkin ensimmäisen vaiheen tarkoituksen suullisesti, se jäi selkeästi epäselväksi ja kysymyksen asettelu hämmensi haastateltavia ja olisi ollut toimivampaa muodostaa erilliset kysymykset jokaiseen vaiheeseen oikeine sanamuotoineen, joka olisi tehnyt kysymyksen asettelusta helpommin ymmärrettävää. Viidessä (5) vastauksessa oli mainittu omia hyviä kokemuksia teemoihin liittyen.

Neljä pienryhmää pohti kaikkien henkilökohtaisten ajatusten pohjalta sitä, mihin työssä halutaan päästä ja kirjasivat ajatuksiaan isoille papereille. Sen jälkeen jokainen pienryhmä esitteli ajatuksen muille ja koko työryhmä pohti yhdessä konkreettisia toimenpiteitä, kuinka tavoitteet voitaisiin saavuttaa ja millainen visio tulevaisuudesta voisi muodostua. Yhteinen keskustelu äänitettiin ja myös äänite toimi haastattelijan tutkimusmuistiinpanoina, jotka litteroitiin propositiotasolla. Keskustelu oli vilkasta ja monipuolista ja koko työryhmä esitteli useita erilaisia konkreettisia tapoja, kuinka osallisuutta voitaisiin tukea entistä paremmin. Keskustelu

konkreettisista toimista, joilla tavoitteisiin voitaisiin päästä, kesti hiukan ennakoitua pidempään eikä aika riittänyt varsinaisen yhteisen vision luomiseen.

7.1 Työntekijöiden käsitys nuorten osallisuuden tukemisesta

Työntekijät nostivat nuorten osallisuutta parhaiten kuvaaviksi ilmaisuiksi: oman identiteetin kehitys, omat voimavarat, vaikuttaminen, hyvinvointi, kuuntelu, keskustelu, yhteiskunnallisuus sekä aktiivinen toimija. Heidän mukaansa nuorten osallisuuteen vaikuttavat nuoren omat voimavarat, jotka näkyvät nuoren kokonaisvaltaisena hyvinvointina. Nuorella on oltava omia voimavaroja, jotta hän kykenee vaikuttamaan joko omiin tai yhteisön asioihin ja toimimaan niissä aktiivisesti. Nuorten osallisuuteen liittyy aina yhteiskunnallinen osa-alue, koska osallisuuteen liittyy aina vuorovaikutusta joko yksilön ja yhteisön tai yhteisön ja yhteiskunnan välillä. Yhteiskunnan on tarjottava myös nuorten osallisuudelle mahdollisuuksia toteutua.

Työntekijät nostivat vain vähän esiin omia positiivisia kokemuksiaan siitä, kuinka nuorten osallisuutta toteutetaan jo tällä hetkellä. Muutama työntekijä kuvaili, kuinka ihmissuhteiden tukeminen perheryhmäkodissa on mahdollista kannustamalla nuoria tapaamaan Suomessa asuvia sukulaisia, kummiperheitä ja ystäviä säännöllisesti ja mahdollistamalla vierailut heidän luokseen. Osa nuorista myös pyytää ystäviään vierailemaan perheryhmäkodilla ja näistä kaverien tapaamisista on myös saatu hyviä kokemuksia.

Nuorten osallisuuden tukeminen lähtee pienistä asioista. Työntekijöiden kokemuksen mukaan jokaiselle nuorelle annettava aika ja tila antavat mahdollisuuksia nuoren ja ohjaajan kahdenkeskiseen vuorovaikutukseen, jolloin on mahdollista keskustella juuri niistä asioista, jotka nuorta itseään askarruttavat. Myös yhdessä nuorten ja ohjaajien välillä käytävät arkiset keskustelut, esimerkiksi keskustelut ruokapöydässä lisäävät nuorten tietoisuutta suomalaisesta yhteiskunnasta luonnollisella tavalla.

7.2 Yhteiset tavoitteet ja konkreettiset toimet osallisuuden tukemiseksi

Työyhteisö pohti neljässä 3-4 henkilön pienryhmässä yhteisiä tavoitteita nuorten osallisuuden tukemiseksi perheryhmäkodissa nuorten haastattelujen yhteenvedon pohjalta. Pienryhmien yhteisten keskustelujen ja niiden muistiinpanojen sekä työntekijöiden henkilökohtaisten pohdintojen yhdistämänä työpajojen pohjalta nousi esiin neljä keskeistä tavoitetta, jotka ovat

- 1) Nuorten ihmissuhteiden ylläpitäminen ja tukeminen
- 2) Joustavuus säännöissä
- 3) Nuoren ja työntekijän välinen aito kohtaaminen
- 4) Hoito- ja kasvatussuunnitelman kehittäminen

Työntekijät pohtivat pienryhmissä myös konkreettisia toimia, kuinka asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa. Työpajan lopuksi kävimme jokaisen pienryhmän ajatukset ja ideat läpi yhteisessä keskustelussa, joka äänitettiin ja litteroitiin propositiotasolla.

7.2.1 Nuorten ihmissuhteiden ylläpitäminen ja tukeminen

Ensimmäiseksi tavoitteeksi nostettu nuorten ihmissuhteiden ylläpitäminen ja tukeminen herätti paljon keskustelua koko työyhteisössä. Nuorten suhteita kotimaassa tai muualla Suomen ulkopuolella asuviin perheenjäseniin on haastavaa tukea nykyistä enemmän eivätkä nuoret myöskään sitä toivoneet. Työntekijät pohtivat ennen kaikkea keinoja tukea enemmän nuorten Suomessa olevia ihmissuhteita. Sukulaisuus- ja ystävyysuhteita olisi mahdollista tukea nykyistä paremmin kutsumalla nuorten ystäviä ja sukulaisia myös vierailemaan perheryhmäkodissa useammin. Vierailuajat perheryhmäkodissa voisivat olla joustavampia esimerkiksi viikonloppuisin ja juhlapäivinä. Myös ohjaajien positiivinen ja vastaanottavainen asenne vierailuihin voisi vaikuttaa yleiseen ilmapiiriin. Tärkeää olisi myös luoda nuoren ja omaohjaajan suhteesta toimiva ja positiivinen ihmissuhde nuorelle.

Lisäksi haastattelussa tuli esiin, että olisi tärkeää tarjota nuorille enemmän mahdollisuuksia ihmissuhteiden luomiseen. Kummiperhe nähtiin tärkeänä ihmissuhteena, joka tarjoaa nuorelle samalla mahdollisuuden tutustua suomalaiseen kulttuuriin ja perheeseen. Kummiperheeksi haluavia perheitä on tällä hetkellä liian vähän ja niitä pyritään aktiivisesti löytämään lisää. Lisäksi myös perheryhmäkodissa olisi tärkeää keskustella enemmän suomalaisesta kulttuurista ja tavoista, koska nuoret toteuttavat tällä hetkellä useita oman kulttuurinsa perinteitä perheryhmäkodissa. Lisäksi työntekijät kokivat, että nuoria voisi tukea nykyistä paremmin tunnistamaan omia vahvuuksiaan ja kokeilemaan uusia harrastuksia, jotka eivät liittyisi pelkästään liikuntaan vaan myös muihin nuoren kiinnostuksen kohteisiin ja ne voisivat tarjota nuorelle samalla mahdollisuuden tutustua muihin samoista asioista kiinnostuneisiin nuoriin.

7.2.2 Joustavuus säännöissä

Toisena tavoitteena työntekijöiden arvostavassa haastattelussa nousi esiin joustavuus perheryhmäkodin säännöissä. Perheryhmäkodin sääntöihin tulisi kiinnittää enemmän huomioita ja niissä olisi tärkeää voida joustaa tilanteen mukaan. Tärkeää olisi ottaa nuoria mukaan yhteiseen keskusteluun sääntöjen merkityksestä ja pohtia niiden taustalla olevia syitä sekä seurauksia, mikäli sääntöjä ei olisi tai niitä ei noudatettaisi. Konkreettisesti se tarkoittaa työntekijöiden mielestä sitä, että on tärkeää keskustella yhdessä nuorten kanssa esimerkiksi siitä, mikä tarkoitus rutiineilla on arkisin ja miksi viikonloppuisin sekä juhlapäivinä aikaa voidaan viettää vapaammin. Haastattelussa tuli ilmi, että olisi myös tärkeää keskustella yhdessä ohjaajien ja nuorten kesken perheryhmäkodin yhteisistä arvoista ja tavoista sekä käsitellä samalla myös nuorten oikeuksia ja velvollisuuksia. Työntekijöiden mielestä olisi myös tärkeää selkeyttää nuorille, kenen vastuulla tietyistä asioista päättäminen on. Tällä hetkellä nuorten

on työntekijöiden mielestä hankala hahmottaa, kuka tai mikä taho viime kädessä asettaa rajoja perheryhmäkodin toiminnalle.

Työntekijät olivat yhtä mieltä siitä, että nuorille on tärkeää luoda selkeät rajat, joiden puitteissa toimitaan, mutta tärkeänä pidettiin myös sitä, että yhteisesti sopimalla on mahdollista joustaa sovitusta rajoista yksilökohtaisesti. Työntekijät nostivat haastattelussa esiin, että olisi entistä tärkeämpää keskustella nuorten toiveista, pyrkiä huomioimaan ne mahdollisuuksien mukaan ja perustella tehdyt ratkaisut nuorelle ymmärrettävästi. Yhteinen sopiminen lisäisi myös kodinomaisuutta, mitä nuoret toivovat perheryhmäkodilta.

7.2.3 Nuoren ja työntekijän välinen aito kohtaaminen

Tärkeänä edellytyksenä nuorten osallisuuden toteutumiselle perheryhmäkodissa työntekijät näkivät avoimen vuorovaikutuksen nuoren ja ohjaajan välillä. Työntekijät toivat esiin, että ohjaustyö vaatii ohjaajalta aitoa läsnäoloa sekä tilaa ja aikaa keskusteluille nuorten kanssa, joiden myötä on mahdollista tunnistaa paremmin nuorten tarpeet. Työntekijät näkivät tärkeinä arkisten tilanteiden hyödyntämisen nuoren ja ohjaajan välisessä kontaktin luomisessa. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi kahdenkeskiset auto- ja bussimatkat, kauppareissut ja ruoanlaitto.

Työntekijät toivat myös esiin, että yhdessä tehdyt leirit ja retket mahdollistavat nuorten aidon kohtaamisen erilaisessa ympäristössä. Nuorten kohtaaminen vaatii työntekijöiden mukaan kiireettömyyttä, joka toteutuu usein helpommin perheryhmäkodin seinien ulkopuolella. Olisi tärkeää pyytää nuorilta enemmän palautetta sekä ohjaajien että perheryhmäkodin toiminnasta, joka osoittaisi nuorille, että heidän mielipidettään arvostetaan ja se halutaan kuulla. Nuorten toivomia asioita tulisi myös entistä näkyvämmiin toteuttaa arjessa, joka vahvistaisi nuorten kokemusta mahdollisuudesta vaikuttaa elämäänsä perheryhmäkodissa. Nuorten kokosten kehittäminen asiakaslähtöisiksi nähtiin haastattelussa yhtenä mahdollisena keinona kuunnella nuoria entistä enemmän sekä tiedottaa perheryhmäkodin ja nuorten arkeen liittyvistä asioista entistä enemmän.

7.2.4 Hoito- ja kasvatussuunnitelman kehittäminen

Neljänneksi tavoitteeksi työntekijät asettivat hoito- ja kasvatussuunnitelman kehittämisen. Hoito- ja kasvatussuunnitelmassa pyritään konkretisoimaan asiakassuunnitelmassa määritellyt nuoren tulevaisuuden tavoitteet ja muuttamaan ne arjen tasolle (L417/2001, 30 §). Hoito- ja kasvatussuunnitelman kehittäminen ei voi tapahtua pelkästään vastaavan ohjaajan, ohjaajien ja nuorten tasolla vaan se vaatii moniammatillista yhteistyötä perheryhmäkodin sosiaalityöntekijän, sosiaaliohjaajan sekä nuoren virallisen edustajan kanssa. Nuorten haastatteluista kävi ilmi, että he eivät tällä hetkellä kokeneet hyötyvänsä hoito- ja kasvatussuunnitelmasta. Nuoret tunnistivat huonosti tai eivät lainkaan suunnitelmia ja kokivat nämä tapaamiset enemmänkin tilanteina, joissa kysellään heidän kuulumisiaan eikä heillä ollut niistä merkittäviä

kokemuksia. Yksi nuorista kertoi syyksi usein vaihtuvat sosiaalityöntekijät, joille oma tarina on aina kerrottava uudelleen.

Haastattelussa käytiin läpi ennen kaikkea sitä, minkälaisia konkreettisia tavoitteita hoito- ja kasvatussuunnitelmalle tulisi asettaa, jotta se tukisi nuoria parhaalla mahdollisella tavalla heidän tulevaisuutensa suunnittelussa. Työntekijät toivat esiin, että ohjaajien tehtävä on keskustella nuorten kanssa heidän tavoitteistaan tulevaisuudessa ja siitä, mihin he pyrkivät. Työntekijöiden mukaan omaohjaajan tehtävänä on varmistaa, että nuori kykenee itsenäiseen oman taloutensa hallintaan, joka vaatii pitkäjänteistä suunnittelua nuorelta itseltään.

Työntekijöiden mukaan hoito- ja kasvatussuunnitelmassa tulisi olla konkreettisia tavoitteita siitä, kuinka nuori ohjaajan tuella harjoittelee erilaisten hakemusten täyttämistä, etsii erilaisia harrastuksia ja käyttää opiskeluun liittyviä tietojärjestelmiä. Lisäksi olisi tärkeää, että tätä varten olisi sovittuna viikoittainen aika, jotta asioiden hoitamisesta muodostuisi luonnollinen osa nuoren arkea. Siten nuorelle muodostuisi myös realistisempi kuva siitä, kuinka yhteiskunta toimii. Hoito- ja kasvatussuunnitelmassa määriteltyjen tavoitteiden lisäksi tulisi nuorille tarjota työntekijöiden mukaan lisää tietoa erilaisista koulutusvaihtoehdoista ja opastaa heitä hakemaan tietoa entistä monipuolisemmin.

Alla olevaan taulukkoon on kirjattu tiivistetysti tärkeimmät tutkimustulokset sekä nuorten yksilöhaastatteluista että työyhteisön yhteiskehittämisen työpajasta.

| Tutkimustulokset päihinänkuoressa | | | |
|---|---|---|---|
| Nuorten kokemukseen osallisuudesta vaikuttavat | Osallisuuden toteutumisen näkökulmasta keskeistä | Kehittämistavoitteet | Konkreettiset toimenpiteet |
| Ihmissuhteiden merkitys | Nuoren merkittävät läheiset ihmissuhteet ovat muualla asuvaan perheeseen, Suomessa maahanmuuttajataustaisiin ystäviin sekä muutamaan läheiseen aikuiseen. | Nuorten ihmissuhteiden ylläpitäminen ja tukeminen | Kummiperhetoiminnan lisääminen Omaohjaajan ja nuoren välisen suhteen tukeminen Nuorten ystävyys-suhteiden tukeminen |

| | | | |
|---|--|--|---|
| Osallistuminen | Nuori osallistuu erilaisiin prosesseihin, mutta hänet puuttuu tarvittava tieto vaikuttaa niihin, minkä vuoksi hän kokee ne merkityksettömiksi. | Joustavuus säännöissä | Nuorten tiedon lisääminen suomalaisesta yhteiskunnasta nuoria kiinnostavalla tavalla |
| Vaikutusmahdollisuudet | Nuoren kokevat vaikutusmahdollisuutensa pieniksi itselleen merkittävässä asioissa, joita ovat perheen tilanne, asuin- ja koulupaikan valinta. Nuoret toivovat vaikutusmahdollisuuksien lisääntyvän tulevaisuudessa kielitaidon kehittymisen myötä. | Joustavuus säännöissä | Nuorten omien oikeuksien ja velvollisuuksien esiintuominen Avoin vuorovaikutus nuorten ja ohjaajien välillä |
| Kuulluksi tuleminen | Nuoret kokevat, ettei heidän mielipidettään ole huomioitu perheryhmäkodin arjessa. Siihen vaikuttavat ohjaajien ja ympäröivän yhteiskunnan asenteet. | Nuoren ja työntekijän välinen aito kohtaaminen | Aikaa ja tilaa kiireettömälle arkiselle yhdessä ololle Palautteen pyytäminen aktiivisesti nuorilta ja heidän toivomiensa pienten muutosten toteuttaminen arjessa |
| Osallisuutta edistävät ja estävät tekijät | Nuoret ovat innostuneita oppimaan uutta ja saamaan lisää tietoa. Usko tulevaisuuteen. Nuorilla ei ole tarpeeksi tietoa ja siten mahdollisuutta vaikuttaa omiin asioihinsa. Nuorten kielitaito on puutteellinen. | Hoito- ja kasvatussuunnitelman kehittäminen | Ohjaajan tuki nuorelle tulevaisuuden suunnitteluun Nuoren omien tavoitteiden tarkentaminen Lisää tietoa erilaisista koulutusvaihtoehdoista ja taloudenhallinnasta |

Taulukko 1. Tutkimustulokset pähkinänkuoressa

8 Johtopäätökset

Tämän tutkimuksen valossa nuorten osallisuuden kokemus vaihtelee suuresti eri kontekstista riippuen. Ihmissuhteiden merkitys nuorten osallisuuden kokemukselle vaikuttaa myös tämän opinnäytetyön perusteella olevan merkittävä. Merkittävää on myös huomioida, että puolet nuorille itselleen merkittävistä ihmissuhteista ei ole Suomessa. Kuitenkin huolimatta siitä, että nuoret ovat kaukana perheestään, he pystyvät ylläpitämään yhteyttä perheeseen. Perheen rooli oli haastateltujen nuorten elämässä merkittävä, kaikki kertoivat pohtivansa perhettään päivittäin ja kertoivat heidän merkityksestään mielellään. Nuoren ja perheen välisen suhteen ristiriitaisuus on kuitenkin haaste, koska nuoret eivät uskalla kertoa omista ongelmistaan perheelleen eivätkä halua siten huolestuttaa perhettään.

Björklundin vuonna 2014 valmistuneessa tutkimuksessa tutkittiin Varsinais-Suomessa yksin Suomeen tulleiden alaikäisten pakolaisten kotoutumista ja myös silloin tutkimukseen osallistuneilla nuorilla oli hyvin samankaltaisia ihmissuhteita kotimaahansa. Björklund (2014, 71-72) toteaa tutkimuksessaan, että nuoret pitävät yhteyttä kotimaassa oleviin perheenjäseniinsä tiivistä ja heidän tärkeimmät ystävyysuhteensa muodostuvat usein jo ryhmäkodissa tai perheryhmäkodissa asuessa muihin samassa tilanteessa oleviin nuoriin.

Haastatteluaineistoni perusteella ilmeni, että nuorten tärkeimmät ihmissuhteet Suomessa luodaan muihin samassa tilanteessa oleviin nuoriin sekä omaohjaajiin, edustajaan tai kummi-perheeseen. Tällöin nuorten yhteydestä ympäröivään yhteiskuntaan muodostuu hauras. Haastatteluaineiston perusteella vaikuttaa, että ainoa merkityksellinen yhteisö, jossa nuoret kokevat Suomessa olevansa osallisia, on heidän ystäväpiirinsä. Yhdellä nuorella ei tätäkään yhteisöä ollut. Perheryhmäkodin työn kehittämisessä onkin tärkeää huomioida aikaisempaa tarkemmin nuoren ihmissuhteet ja pyrkiä tukemaan niitä parhaalla mahdollisella tavalla. Konkreettisesti se voi merkitä kummiperheiden aktiivista etsimistä sekä tukea erilaisten harrastusten löytämiseen.

On myös huomioitava, ettei tässä tutkimuksessa kukaan nuorista maininnut esimerkiksi tyttö- tai poikaystävää merkittävänä ihmissuhteena. Björklundin (2014, 85) tutkimuksen mukaan erityisesti pojilla suomalainen tyttöystävä saattoi olla merkittävä tekijä kotoutumisessa. Tähän saattoivat vaikuttaa erinäiset tekijät, kuten haastattelijan rooli työntekijänä, sukupuoli tai kulttuurierot, jotka voivat vaikuttaa siihen, että seurustelusuhteista kertominen voi olla nuorelle epämukavaa (Rastas 2005, 96-99). Myöskään uskonnon rooli nuoren elämässä ei nousut tutkimustuloksissa esiin. Toisaalta myös Björklund (2014, 79) tuo tutkimuksessaan esiin, etteivät nuoret puhuneet uskonnosta ilman erillistä kysymystä.

Haastavaa onkin, kuinka nuorten kokouksia voitaisiin muuttaa ja kehittää asiakaslähtöisiksi sillä tavoin, että nuoret kokisivat etuoikeudeksi osallistua ja vaikuttaa perheryhmäkodin yhteisiin asioihin. Vaikutusmahdollisuuksien lisääminen edellyttää ennen kaikkea mahdollisuutta

lisätä nuorten tietoisuutta yhteiskunnasta. Tärkeää olisi huomioida se, miten tietoa voitaisiin tarjota nuoria kiinnostavalla tavalla sekä helposti ymmärrettävästi. Tutkimustulosten perusteella nuoren tiedonsaannilla on merkittävä vaikutus nuoren osallisuuden kokemukseen. Ilman tarvittavia tietoja prosessista nuoren mahdotonta vaikuttaa häntä koskevien asioiden hoitamiseen sekä ymmärtää niitä Thomasin (2002, 175-176) määrittelemien osallisuuden ulottuvuuksien mukaisesti. Merkittävänä osana kaikessa perheryhmäkodin toiminnassa tulisi tukea nuorten kielitaidon kehittymistä, joka mahdollistaisi myös nuorten entistä itsenäisemmän tiedonhankinnan.

Kaukko (2015, 83) tuo esiin turvapaikanhakijatyttöjen osallisuutta koskevassa väitöskirjatutkimuksessaan, että tytöt kokivat tärkeäksi päivittäisten kotiaskareiden teon, koska se muistutti heitä samankaltaisista asioista, mihin he osallistuivat kotimaassaan, mutta myös sai heidät tuntemaan itsensä hyödylliseksi yhteisön jäseneksi. Myös tässä tutkimuksessa haastatellut nuoret nostivat kotiaskareet ja ruoanlaiton taidoiksi, jotka he jo kokivat hallitsevansa ja joilla oli nuorille iso merkitys, koska ne auttoivat heitä tuntemaan itsensä merkityksellisiksi yhteisön jäseniksi. Olisikin tärkeää löytää myös muita taitoja, joiden avulla nuoret voisivat kokea itsensä merkittäviksi. Osalla nuorista on mieleisiään harrastuksia, mutta osa tarvitsee vielä tukea omien kiinnostuksen kohteidensa löytämiseen.

Haastatteluaineistosta nousi esiin, että nuoret suhtautuvat tulevaisuuteen kaikesta huolimatta positiivisesti. Tutkimustulosten perusteella vaikuttaa, että nuorten akkulturaatioasenne on vielä tässä vaiheessa positiivinen. John Berry (1980) kuvailee akkulturaatioasenteella tarkoitettavan maahanmuuttajan asennetta elämisestä kahden kulttuurin välillä; sitä, kuinka paljon hän haluaa säilyttää omaa kulttuuri-identiteettiään ja kuinka paljon hän haluaa olla tekemisissä valtaväestön edustajien kanssa (Schubert 2013, 65).

Larja (2017) kertoo artikkelissaan tutkimuksestaan, joka käsitteli maahanmuuttajataustaisten nuorten etnisen identiteetin kehittymistä Suomessa ja tuo esiin, että yleensä alle viisi vuotta Suomessa asuneet 15-29-vuotiaat määrittelevät oman etnisen identiteetin muodostamisen strategiaksi eristäytymisen. Eristäytymisellä tarkoitetaan nuoren identiteetin kehityksen kannalta sitä, ettei hän tunne itseään millään tavoin suomalaiseksi (Larja 2017). Berry (1980) kuvaa eristäytymistä asenteena separaatioksi, jolloin yksilö ei halua missään tekemisissä valtaväestön edustajien kanssa (Schubert 2013, 66). Tämän opinnäytetyön tutkimustulosten perusteella vaikuttaa, että nuoret eivät tässä vaiheessa koe itseään millään tavoin suomalaisiksi, mutta se ei johdu siitä, etteivätkö he haluaisi olla kontaktissa valtaväestön kanssa, vaan he eivät ole vielä löytäneet sopivia keinoja kontaktin luomiseen valtaväestön kanssa.

Larja (2017) toteaa tutkimuksessaan myös, että asumisajan myötä erityisesti nuorten (15-24-vuotiaiden) etnisen identiteetti kehittyy ja joka kolmas nuori (30 %) samaistuu sekä suomalaisuuteen että kotimaahansa eli integroituun suomalaiseen yhteiskuntaan. Kun Suomessa on

asuttu yli 10 vuotta, 44 % nuorista (15-29-vuotiaista) rakentaa identiteettinsä joka integraatio- tai sulautumisstrategian varaan. (Larja 2017.) Myös tästä näkökulmasta huomioiden olisi tärkeää löytää jo aiemmin ne keinot, joilla nuoren osallisuuden kokemusta voitaisiin tukea, jotta nuori integroituisi suomalaiseen yhteiskuntaan nopeammin.

Perheryhmäkodin kehittämistyössä tulisi huomioida entistä paremmin nuorilta saatu palaute ja kehittää erilaisia menetelmiä palautteen hyödyntämiseen käytännön työssä. Nuorten ja ohjaajien välinen aito kohtaaminen mahdollistaisi kuulluksi tulemisen kokemuksen, jonka myötä myös nuorten mielipiteiden selvittäminen olisi helpompaa. Osallisuus ei ole vain yksilön ominaisuus vaan se toteutuu ennen kaikkea yksilön ja yhteisön vuorovaikutuksessa (Nivala & Rynnänen 2013, 30). Tästä syystä nuorten osallisuuden kehittäminen perheryhmäkodissa vaatii kaikkien työntekijöiden sitoutumista siihen, mutta se vaatii toteutuakseen myös laajempaa tukea ylemmästä johdosta. Asiakaslähtöinen kehittäminen vaatii onnistuakseen sitoutumista koko organisaatiolta.

9 Pohdinta

Tutkimuksen luotettavuuden näkökulmasta tarkasteluna on tärkeää se, että tiedonkeruu, menetelmät ja tulokset dokumentoidaan mahdollisimman tarkasti. Toimintatutkimuksen tulosten yleistettävyyden arviointi perustuu tarkkaan dokumentaatioon, jolloin on tärkeää kuvailla tarkkaan tutkimuksen lähtötilanne. (Kananen 2014, 138.) Tässä tutkimuksessa on hyödynnetty toimintatutkimuksellisia menetelmiä, joten samoja kriteereitä käytettiin myös tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa. Tutkimuksen taustaa sekä pyrittiin avaamaan mahdollisimman tarkkaan. Myös tutkimuksen eteneminen sekä erilaiset tutkimusvaiheet on pyritty kuvaamaan mahdollisimman tarkasti.

Kehittämistoiminnassa luotettavuutta arvioidaan myös tiedon käyttökelpoisuuden avulla. Lisäksi erityisesti määrällisessä tutkimuksessa käytetyt käsitteet validiteetistä eli pätevydestä ja reliabiliteetistä eli luotettavuudesta ovat soveltuvin osin käytettävissä myös kehittämistoiminnan arvioinnissa. Validiteetin näkökulmasta olennaista on, että tehdyt tulkinnat vastaavat aineistoa. Reliabiliteetin näkökulmasta tarkasteltuna on tärkeää, että tutkimusasetelma on ollut toimiva ja tutkimustulokset ovat toistettavissa. (Toikko & Rantanen 2009, 121-123.)

Tässä opinnäytetyössä on pyritty saamaan perheryhmäkodin toiminnan kannalta olennaista tietoa sekä pyritty käyttämään sitä välittömästi toiminnan kehittämiseksi. Aineistosta tehtyjen tulkintojen luotettavuutta tukevat nuorten haastatteluista löytyvät yhtenäiset teemat, jotka toistuvat lähes kaikissa haastatteluissa pienestä otannasta huolimatta. Työyhteisön yhteiskehittämisen työpajaan osallistui koko työyhteisö, joka myös lisää tulosten luotettavuutta, koska kehittämistoiminnassa yksi luotettavuuden osatekijöistä on toimijoiden sitoutuminen (Toikko & Rantanen 2009, 124). Näistä näkökulmista tarkasteltuna tutkimusasetelma on ollut toimiva. Tutkimuksen toistettavuus voisi olla haastavaa, koska tutkimuksen tekijä on

työyhteisön jäsen mutta luotettavuutta parantaa se, että tutkimustulokset ovat samansuuntaisia aiemmin tehtyjen tutkimusten kanssa. Opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää ennen kaikkea tutkimuskohteena olevaa perheryhmäkotia, mutta se tarjoaa arvokasta tietoa myös muissa vastaavissa yksiköissä työskentelevälle henkilökunnalle tai kenelle tahansa, joka on kiinnostunut alaikäisten yksin Suomeen turvapaikanhakijoina tulleiden nuorten osallisuuden ja kotoutumisen tukemisesta.

Osallisuus on monitulkintainen termi, jota arvioitaessa on tärkeää määritellä myös, missä suhteessa osallisuudesta puhutaan (Nivala & Rynnänen 2013, 25). Tämän opinnäytetyön yhteydessä nuorten osallisuuden kokemuksesta on pyritty arvioimaan suhteessa siihen, kuinka he kokevat voivansa vaikuttaa omaan elämäänsä ja itselleen tärkeisiin asioihin. Olennaista osallisuuden kokemuksen ja kotoutumisen kannalta on, tuntee ko nuori olevansa osallinen. Tuntee ko hän itse olevansa merkityksellinen toimija, joka voi vaikuttaa omaa elämäänsä koskeviin päätöksiin ja millä tavalla? Haastatteluaineiston perusteella vaikuttaa siltä, että nuoret kokevat elävänsä edelleen jonkinlaisessa välitilassa ja kokevat, etteivät pysty vaikuttamaan itselleen tärkeisiin asioihin vaan odottavat täysi-ikäistymistä. Lisäksi nuorten osallisuuden kokemukseen ja kotoutumiseen suomalaiseen yhteiskuntaan vaikuttaa merkittävästi se seikka, ettei nuorilla ole pysyvää oleskelulupaa Suomeen vaan tällä hetkellä myönnettävät oleskeluluvat ovat määräaikaista.

Osallisuus mahdollistuu usein erilaisissa pieniyhteisöissä, kuten perheessä tai koulussa, mutta on tärkeä muistaa, että se mahdollistaa myös yksilön osallisuuden laajemmin yhteiskunnassa. Sosiaalipedagogisen osallisuuden määritelmän mukaan osallisuudessa on kyse sekä yksilön että yhteisön mutta myös yksilön ja yhteiskunnan suhteesta. Osallisena eri yhteisöihin, kuten perheeseen, kouluun tai työyhteisöön, yksilö kiinnittyy niihin eri yhteiskunnan toimintajärjestelmiin, jotka mahdollistavat elämönhallinnan, itsensä toteuttamisen, omien tarpeiden tyydyttämisen sekä elämisen laadun yhteiskunnan jäsenenä. Osallisuus liittyy myös kasvuun ja kasvatukseen eikä sitä voida tarkastella pelkästään yksilön tai yhteisön näkökulmasta vaan se muodostuu niiden yhteisessä suhteessa. (Nivala & Rynnänen 2013, 28; 30.)

Nuoret kertoivat haastatteluissa kokemuksiaan ulkopuolisuudesta, joka näkyy ihmissuhteiden vähäisyytenä suomalaisiin, vaikutusmahdollisuuksien puutteesta koulutusmahdollisuuksien, asuinpaikan ja perheen tilanteen suhteen. Perheryhmäkoti on siitä näkökulmasta tarkasteltuna heidän lähiyhteisönsä, jolla on mahdollisuus tarjota nuorille merkittäviä osallisuuden kokemuksia. Suurimpana haasteena tutkimusaineiston perusteella näyttäytyy ristiriita, jossa nuoret kokevat, etteivät saa ääntään kuuluviin ja työntekijät korostavat nuoren itsensä aktiivista roolia osallisuuden toteutumisessa. Toivottavasti tämä opinnäytetyö tarjoaa myös yhden uuden mahdollisuuden tarkastella työtä uudella tavalla erilaisesta näkökulmasta ja auttaa työntekijöitä asettumaan myös nuorten asemaan.

Toimintatutkimus tutkimuksellisen kehittämistoiminnan välineenä tarjoaa mahdollisuuden työyhteisön jatkuvaan kehittämiseen (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 38). Toimintatutkimus oli itselleni ennen opintojeni aloittamista tuntematon tapa tehdä tutkimusta, joten halusin myös haastaa opinnäytetyöllä itseni sekä kokeilla että oppia erilaisia tapoja tehdä tutkimusta. Toimintatutkimuksellisista menetelmistä ja työn kehittämisestä saatava oppimiskokemus on ollut itselleni yksi opinnäytetyön suurimmista hyödyistä. Erilaisten tutkimusmenetelmien hyödyntämisessä olisi varmasti näin jälkikäteen tarkasteltuna ollut parannettavaa, mutta samalla se tarjosi hienon kokemuksen oppia uutta.

Tutkimuksen myötä syntynyttä tietoa on mahdollista hyödyntää uusien toimintamallien kehittämisessä sekä käyttää työyhteisön arvokeskustelujen pohjana. Toimintatutkimukselle on tyypillistä, että prosessin aikana ilmestyy uusia tutkimustehtäviä, jotka eivät ole olleet tiedossa vielä prosessia aloitettaessa (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 38). Opinnäytetyö osoittaa, että perheryhmäkodin tulisi kehittää menetelmiä, joilla nuoren kokemus ja arvio toiminnasta tulisi kuulluksi ja osaksi toiminnan pitkäjänteistä kehittämistä.

Toimintatutkimukselliset menetelmät tarjosivat sekä itselleni tutkijana että kaikille tutkimukseen osallistuneille työntekijöille mahdollisuuden oman ammatillisen yksilötasoisien kehityksen erittelyyn ja yhteinen työpaja toi mahdollisuuden sosiaalisen ryhmän sisällä tapahtuvalle pohdinnalle, jonka avulla voidaan rakentaa laajemmin organisaatiotasoisia prosessia, jossa asetetaan tietty tavoite ja suuntaudutaan yhteisesti sen mukaisesti (Kuusela 2005, 54). Opinnäytetyön puitteissa ei ollut mahdollista ajan puutteen vuoksi jatkaa toimintatutkimuksen prosessia ja reflektoida, kuinka nuorten osallisuuden huomioiminen perheryhmäkodissa jatkossa tulee tapahtumaan.

Opinnäytetyötä voidaan kuitenkin pitää ensimmäisenä askeleena kohti perheryhmäkodin käyttäjä- ja toimijakeskeistä kehittämistä, jota voidaan toteuttaa erilaisten dialogien avulla (Toikka & Rantanen 2009, 92-94; Kuusela 2005, 57). Kiviniemen (1999, 66) mukaan toiminnan muutos pohjautuu kuitenkin hyvin pitkälle kaikkien työyhteisön jäsenten tekemään oman työnsä reflektointiin ja parhaimmillaan myös tämä opinnäytetyö on voinut myös siten tarjota uusia rakentavia näkökulmia perheryhmäkodin työn kehittämiseksi. Työn kehittämisen näkökulmasta tarkasteltuna tärkeintä on, että työyhteisö on luonut työn kehittämistavoitteet yhdessä sekä suunnitellut konkreettiset toimenpiteet nuorten osallisuudelle tukemiselle.

Lähteet

Painetut

Alitolppa-Niitamo, A. & Leinonen, E. 2013. Perhe, nuoret ja maahanmuutto. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.) Olemme muuttaneet -ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 96-115.

Alitolppa-Niitamo, A. & Säävälä, M. 2013. Johdattelua kirjan teemoihin. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.) Olemme muuttaneet -ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 5-12.

Berry, J. 1980. Acculturation as varieties of adaptation. Teoksessa Padilla, A. (toim.) Acculturation: Theory, Models and Some New Findings. Boulder, CO: Westview, 9-25.

Berry, J. & Sam, D. 1997. Acculturation & Adaptation. Teoksessa Berry, J., Segall, M. & Kagitcibasi, C (toim.) Handbook of Cross-Cultural Psychology, Volume 3: Social Behavior and Applications. 2. painos. USA: Allyn & Bacon, 291-326.

Berschewsky T. 2016. ”No meidän perustehtävä on tukea nuoren kotoutumista ja itsenäistymistä” Kotoutumislain mukainen jälkihuolto neljällä paikkakunnalla. Ylempi AMK-opinnäytetyö. Tampereen ammattikorkeakoulu.

Björklund, K. 2014. ”Haluun koulutusta, haluan työtä ja elämän Suomessa” Yksintulleiden alaikäisten pakolaisten kotoutuminen Varsinais-Suomessa. Siirtolaisuusinstituutti. Tutkimuksia A48. Turku: Painosalama.

Cooperrider, D. L. & Srivastva, S. 1987. Appreciative inquiry in organizational life. Teoksessa Woodman, R. W. & Pasmore, W.A. Research in Organizational Change and Development. Vol. 1. Stamford, CT: JAI Press, 129-169.

Eskola, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen tutkimuksen analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 133-157.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Heikkinen, H. 2010. Toimintatutkimus - toiminnan ja ajattelun taitoa. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: PS-kustannus, 214-230.

- Heikkinen, H. & Jyrkämä, J. 1999. Mitä on toimintatutkimus? Teoksessa Heikkinen, J.; Huttunen, R. & Moilanen, P. (toim.) Siinä tutkija, missä tekijä: toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Juva: Atena Kustannus, 25-62
- Hotari, K-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2013. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Neljäs uudistettu painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 149-164.
- Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kaukko, M. 2014. Ehjempään aikuisuuteen osallistavan kasvatuksen keinoin. Teoksessa Heikkilä, E. (toim.) Haavoittuvasta lapsuudesta ehjään aikuisuuteen. Turku, Siirtolaisuusinstituutti/Institute of Migration, 103-116.
- Kaukko, M. 2015. Participation in and beyond liminalities. Action research with unaccompanied asylum-seeking girls. Väitöskirja. Oulun yliopisto. Tampere: Juvenes Print.
- Kinnunen, O. & Porokuokka, J (toim.) 2016. Fasilitointi asiantuntijan työkaluna. Menetelmiä. Laurea-ammattikorkeakoulu.
- Kivijärvi, A. & Herranen, J. 2010. Monikulttuuriset nuoret ja osallisuuden ohuus. Nuorisotutkimus 28 (3), 57-66.
- Kiviniemi, K. 1999. Toimintatutkimus yhteisöllisenä projektina. Teoksessa Heikkinen, J.; Huttunen, R. & Moilanen, P. (toim.) Siinä tutkija, missä tekijä: toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Juva: Atena Kustannus, 63-83.
- Kuula, A. 1999. Toimintatutkimus. Kenttätyötä ja muutospyrkimyksiä. Tampere: Vastapaino.
- Kuusela, P. 2005. Realistinen toimintatutkimus? Toimintatutkimus, työorganisaatiot ja realismi. Helsinki: Työturvallisuuskeskus.
- Kuusisto-Arponen, A. 2016a. Myötätunnon politiikka ja tutkimusetiikka yksin Suomeen tulleiden maahanmuuttajanuorten arjen tutkimisessa. Sosiologia, 53:4, 396-415.
- Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta 746/2011.
- Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Metsämuuronen, J. 2000. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. Helsinki: International Methelp 2000.

Nivala, E. & Ryyänen, S. 2013. Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, vuosikirja 2013, vol. 14, 9-4.

Rastas, A. 2005. Kulttuurit ja erot haastattelutilanteessa. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino, 78-102.

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino, 22-56.

Schubert, C. 2013. Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.) Olemme muuttaneet -ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 63-77.

Sipola, M. 2012. Yksin Suomeen tulleen alaikäisen turvapaikanhakijan osallisuuden kokemukset turvapaikkaprosessissa ja kotimaasta lähtöön liittyvissä tilanteissa. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Thomas, N. 2002. Children, Family and the State. Decision making and child participation. Bristol: The Policy Press.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 2. painos. Tampere: Juvenes Print.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 11., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Viljanen, S. 2016. Maahanmuuttajien osallisuus Espoon keskuksessa. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Sähköiset

Helander, M. & Kurttila, T. 2016. Lapsiasiavaltuutetun arvio yksin maahan tulleiden turvapaikkaa hakevien lasten oikeuksien ja hyvinvoinnin toteutumisesta 16.6.2016. Viitattu 7.1.2017. Saatavilla PDF-muodossa. http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2016/06/LAPS_yksin_maahan_tulleet_16062016.pdf

Innokylä 2016. Arvostava haastattelu. Viitattu 9.1.2018.

<https://www.innokyla.fi/web/malli104229>

Kotoutumislain käsikirja 2017a. Kotoutumislaki ohjaa kotouttamista. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 23.8.2017. <http://kotoutuminen.fi>

Kotoutumislain käsikirja 2017b. Perheryhmäkoti ja muu asuinyksikkö. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 5.10.2017. <http://kotoutuminen.fi>

Kotoutumislain käsikirja 2017c. Perheryhmäkodit. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 5.10.2017. <http://kotoutuminen.fi>

Kuula, A. 2006. Toimintatutkimus. Luku 5.4. kokonaisuudesta Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkójulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Viitattu 26.9.2017.

<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>

Kuusisto-Arponen, A. 2016b. Yksin tulleiden nuorten kohtaaminen ja sosiaalinen tuki arjessa. Näkökulma 33. Nuorisotutkimusseura ry, Nuorisotutkimusverkosto. Viitattu 23.3.2017. <http://http://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma33>.

Larja, L. 2017. Joka kolmas ulkomaalaistaustainen nuori samaistuu sekä suomalaisuuteen että taustamaahansa. Tieto & trendit. Talous- ja hyvinvointikatsaus. 2.3.2017. Viitattu 7.10.2017. <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/205/>

Maahanmuuttovirasto 2016. Yksin maahan tulleet alaikäiset vuonna 2015. Viitattu 7.1.2017. http://www.migri.fi/download/64992_Tp-hakijat_alaikaiset_2015.pdf?516b5d9ed077d388

Myrskylä, P. 2011. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja.Työ ja yrittäjyys 12/2011. Viitattu 9.1.2017.

<https://tem.fi/documents/1410877/3346190/Nuoret+ty%C3%B6markkinoiden+ja+opiskelun+ulkopuolella+17032011.pdf>

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus 2.9.1990. Viitattu 7.1.2017.

<https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus/>

Julkaisemattomat

Lindroos, M. 2017. Perheryhmäkodin toimintasuunnitelma 2018. Espoon kaupunki

Kuviot

| | |
|---|----|
| Kuvio 1. Osallisuuden ulottuvuudet..... | 13 |
| Kuvio 2. Akkulturaatiostrategiat | 15 |
| Kuvio 3. Tutkimuksen kulku mukaillen Cohenin ja Manionin mallin pohjalta | 19 |
| Kuvio 4. Toimintatutkimuksen analyysi- ja tiedonkeruumenetelmät ja niiden suhde muuhun kvalitatiiviseen tutkimukseen mukailtuna..... | 21 |
| Kuvio 5. Arvostavan haastattelun keskeiset kysymykset..... | 39 |

Taulukot

| | |
|---|----|
| Taulukko 1. Tutkimustulokset pähkinänkuoressa | 44 |
|---|----|

Liitteet

| | |
|---|----|
| Liite 1: Tutkimuslupa..... | 56 |
| Liite 2: Kutsu nuorelle ja suostumus tutkimukseen osallistumisesta | 57 |
| Liite 3: Huoltajan suostumus huollettavan osallistumisesta tutkimuksen aineiston tuottamiseen | 58 |
| Liite 4: Nuorten teemahaastattelu | 59 |
| Liite 5: Verkostokartta..... | 60 |
| Liite 6: Kutsu haastatteluun | 61 |
| Liite 7: Työntekijöiden haastattelu..... | 62 |

Liite 1. Tutkimuslupa



TUTKIMUSLUPA

1 (1)

**TUTKIMUSLUVAN MYÖNTÄMINEN**

Espoon kaupungin sosiaali- ja terveystoimen esikunta / Kehittämisen tulosalue Ketterä myöntää 16.10.2017 saapuneen tutkimuslupahakemuksen ja alla olevien ehtojen mukaisesti.

Hakija / yhteyshenkilö: Riikka Hautakoski

Tutkimuksen aihe / nimi: Perheryhmäkodin toiminnan kehittäminen nuorten osallisuutta tukevaksi

Edellytyksenä on, että tutkimuksen suorittaja tai suorittajat eivät käytä saamiaan tietoja asiakkaan tai potilaan tai hänen läheistensä vahingoksi eivätkä luovuta saamiaan henkilötietoja ulkopuolisille, vaan pitävät ne salassa.

Tutkimustulokset tulee esittää niin, ettei niistä voida tunnistaa yksittäistä henkilöä tai perhettä. Lisäksi on noudatettava henkilötietolaissa ja muualla lainsäädännössä olevia tutkimusrekistereitä koskevia säännöksiä.

Tutkimusluvan myöntäminen ei velvoita tutkimuksen kohteita osallistumaan tutkimukseen. Tutkijan on neuvoteltava aina erikseen tutkimuskohteena olevien organisaatioiden kanssa tutkimukseen osallistumisesta. Tutkimuksen teko ei saa häiritä tutkimuskohteen toimintaa.

Edellytämme, että tutkija / yhteyshenkilö lähettää sosiaali- ja terveystoimen kehittämissyksikön sähköpostiosoitteeseen sotet_tutkimusluvut@espoo.fi lopullisen tutkimusraportin.

Espoossa 20.10.2017

Pirjo Huttunen
kehittämisjohtaja Tuula Heinäsen
estyneenä ollessa.
Sosiaali- ja terveystoimi
Espoon kaupunki

Liite 2: Kutsu nuorelle ja suostumus tutkimukseen osallistumisesta



Hei,

olen Riikka Hautakoski ja opiskelen Laurea-ammattikorkeakoulussa sosionomi YAMK-tutkintoa Sosiaalialan käytäntöjen asiakaslähtöinen kehittäminen-koulutusohjelmassa. Opinnäytetyöhöni liittyvä tutkimus on osa perheryhmäkodin kehittämistyötä, jolla pyritään kehittämään perheryhmäkodin toimintaa nuorten osallisuutta tukevaksi. Osallisuudella tarkoitetaan niitä asioita, mitkä koet tärkeiksi omassa elämässäsi ja mihin haluaisit vaikuttaa. Siitä syystä juuri sinun mielipiteesi on ensiarvoisen tärkeä. Tällä lomakkeella pyydän suostumustasi osallistua haastatteluun, jossa tutkimusmenetelminä käytetään verkostokarttaa sekä teemahaastattelua. Kysymykseni liittyvät juuri sinulle tärkeisiin ihmisiin ja siihen, miten voit vaikuttaa omaan elämääsi tällä hetkellä ja mitä kehitettävää perheryhmäkodin toiminnassa mielestäsi on. Haastattelu kestää noin tunnin ajan ja ne tehdään yhteisesti sovituksessa paikassa. Haastatteluihin osallistuminen on vapaaehtoista ja henkilöllisyytesi salataan koko tutkimuksen ajan. Tutkimuksen tulosten yhteenveto ja valmis opinnäytetyö julkaistaan verkossa.

Juuri sinun mielipiteesi on tärkeä! Mikäli jotain kysyttävää tulee, ota yhteyttä!

Ystävällisin terveisin,

Riikka

puh. xxx xxx xxxx

sähköposti xxxxxxxx@student.laurea.fi

Suostumus:

Minulle on selvitetty yllä mainitun tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Allekirjoituksellani suostun siihen, että haastattelu äänitetään, mutta sekä äänite että henkilöllisyyteni on vain tutkijan tiedossa. Haastatteluaineistosta tehdään yhteenveto, jota käsitellään yhdessä sekä muiden nuorten että työntekijöiden kanssa.

Päiväys

Tutkimukseen osallistujan allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 3: Huoltajan suostumus huollettavan osallistumisesta tutkimuksen aineiston tuottamiseen



SUOSTUMUS
Huoltajan suostumus huollettavan osallistumisesta tutkimuksen aineiston tuottamiseen

Liite tutkimuslupahakemukseen

Huollettavan nimi

1 TUTKIMUKSEN TIEDOT

Tutkimuksen nimi

Lyhyt kuvaus tutkimuksen sisällöstä (max. 160 merkkiä)

Organisaatio/yksikkö, johon tutkimus tehdään

Tutkimuksen tarkoitus

Pro gradu

Lisensiaattityö

Väitöskirja

Opinnäytetyö

Muu, mikä:

2 TUTKIJAN TIEDOT

Etu- ja sukunimi

Puhelin

Sähköpostiosoite

Tutkimuksen vastuullinen johtaja / arvo

3 SUOSTUMUS

Annan suostumukseni sille, että huollettavani osallistuu edellä kuvatun tutkimustyön aineiston tuottamiseen

En anna suostumustani huollettavani osallistumiseen tähän tutkimukseen

4 ALLEKIRJOITUS

Paikka ja aika

Huoltajan allekirjoitus ja nimenseivennys

Huoltajan suostumus 9.2013

5 TUTKIMUSLUPA

Tutkimukselle on myönnetty Espoon kaupungin sosiaali- ja terveystoimen tutkimuslupa.

Número

Päivämäärä

Liite 4: Nuorten teemahaastattelu

1. Haastattelun tarkoitus

- Haastattelijan rooli
- Salassapito ja luottamuksellisuus
- Perheryhmäkodin kehittäminen ja osallisuuden käsite
- Miksi haluat osallistua tutkimukseen?

2. Verkostokartta

- Keitä ihmisiä tapaavat päivittäin/viikoittain/kuukausittain?
- Ketkä ovat sinulle tärkeitä ihmisiä Suomessa?
- Kuinka he vaikuttavat elämääsi tällä hetkellä?
- Miten vuorovaikutus toimii heidän kanssaan?
- Osaatko nimetä henkilön, joka on sinulle tärkein tuki tällä hetkellä?

3. Mikä on sinulle tällä hetkellä tärkeää elämässä?

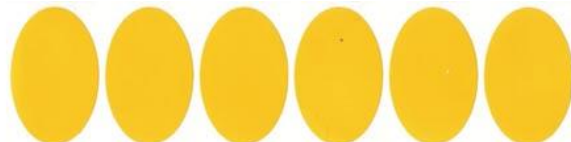
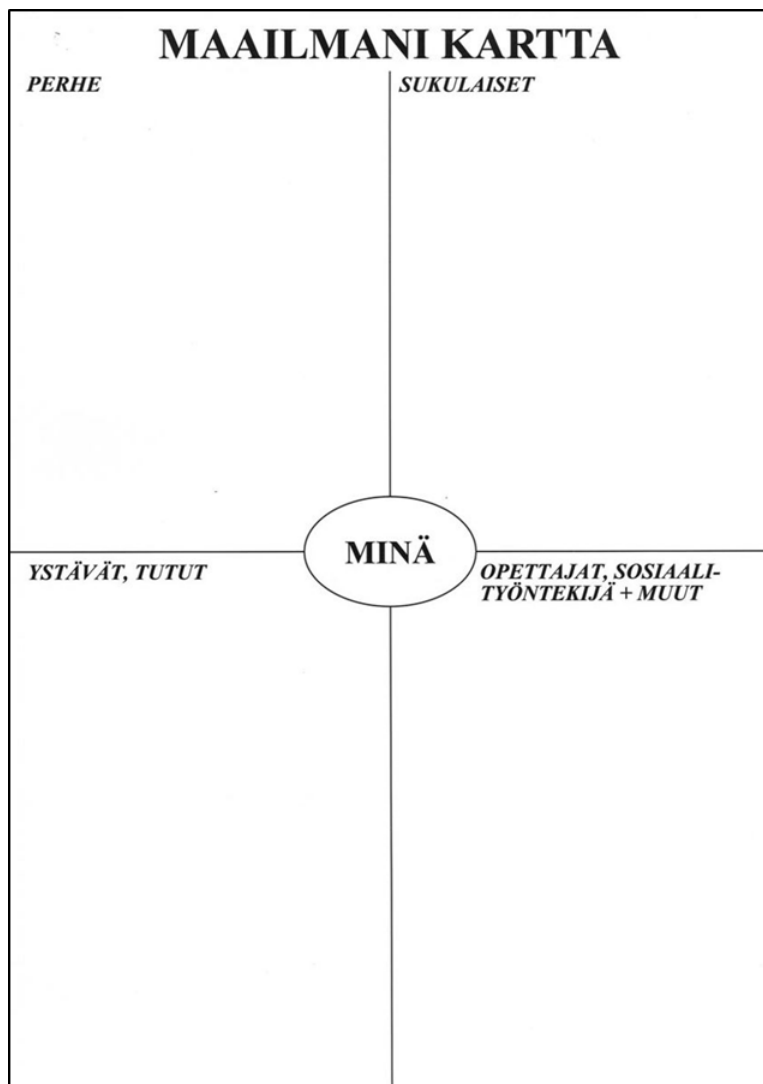
- perhe, ystävät, perheryhmäkoti, kotimaa, harrastukset, työ ym.)

4. Voitko itse olla päättämässä sinulle tärkeistä asioista? Millä tavalla?

5. Miten haluaisit vaikuttaa näihin asioihin? Kenen mielipidettä olisi tärkeää kuunnella?

6. Jos heräisit huomenna ja kaikki olisi täydellisesti, mitkä asiat olisivat muuttuneet?

Liite 5: Verkstokartta



Liite 6: Kutsu haastatteluun

xxxxxx perheryhmäkodin työntekijöiden haastattelu

Aika: Keskiviikko 22.11.2017 klo 9.00-11.00

Paikka: xxxxxx

Aihe: Perheryhmäkodin toiminnan kehittäminen nuorten osallisuutta tukevaksi

Olen Riikka Hautakoski ja opiskelen Laurea-ammattikorkeakoulussa sosionomi (YAMK)-tutkintoa Sosiaalialan asiakaslähtöinen kehittäminen-koulutusohjelmassa. Opinnäytetyöni aiheena on perheryhmäkodin toiminnan kehittäminen nuorten osallisuutta tukevaksi. Haastattelun lokakuun aikana viittä perheryhmäkodissa asuvaa nuorta ja kyselin heidän ajatuksiaan ja kokemuksiaan osallisuudesta ennen kaikkea siitä näkökulmasta, mitkä asiat he kokevat tällä hetkellä tärkeiksi elämässään ja kuinka he kokevat voivansa vaikuttaa heille itselleen tärkeisiin asioihin.

Tämän työntekijöille suunnatun haastattelun tarkoituksena on pyrkiä selvittämään työntekijöiden ajatuksia nuorten osallisuudesta ja siitä, kuinka sitä voitaisiin jatkossa tukea entistä paremmin. Haastattelun teemat ovat nousseet esiin nuorten haastatteluista. Haastatteluun ei tarvitse erityisesti valmistautua, mutta voit halutessasi pohtia, mitä osallisuuden käsite mielestäsi tarkoittaa ja millaisia positiivisia käytännön esimerkkejä nuorten osallisuudesta perheryhmäkodissa olet itse huomannut.

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja kaikkien tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyys salataan koko tutkimuksen ajan. Osallistumalla haastatteluun annat suostumuksesi siihen, että haastattelussa tuotettua materiaalia voidaan kuvata ja käyttää opinnäytetyön aineistona. Tutkimukselle on saatu Espoon kaupungin tutkimuslupa. Tutkimustulosten yhteenvedo ja valmis opinnäytetyö julkaistaan verkossa.

Toivon, että opinnäytetyö avaisi uusia näkökulmia ja tukisi työn kehittämistä myös tulevaisuudessa. Lämpimästi tervetuloa myös minun puolestani! Mikäli sinulla on jotain kysyttävää opinnäytetyöhön liittyen, ota yhteyttä.

Ystävällisin terveisin,

Riikka Hautakoski

puh. xxx xxx xxxx

sähköposti xxxxxxxx@student.laurea.fi

Liite 7: Työntekijöiden haastattelu

Perheryhmäkodin toiminnan kehittäminen nuorten osallisuutta tukevaksi

Riikka Hautakoski
sosionomi (YAMK) opiskelija
Sosiaalialan asiakaslähtöinen kehittäminen-koulutusohjelma
Haastattelu 22.11.2017,
Opinnäytetyö Laurea-ammattikorkeakoulu 2017

Nuorten osallisuuden käsite

- * Kuvaille parilla sanalla, mitä nuorten osallisuus sinulle tarkoittaa (max. 3 min)
- * Bull's Eye: Kiinnitä post-it-lappu kehän ulkopuolelle ja sen jälkeen jokainen käy siirtämässä lappuja lähemmäs keskustaa sen mukaan minkä kokee tärkeimmäksi (n. 15 min)

Miksi osallisuus on tärkeää huomioida? -Nuoren (lapsen) edun arviointi

Kotoutumislain käsikirjassa määritellään, että perheryhmäkotien työn tulee lästensuojelulain mukaisesti perustua lapsen edun arvioinnille. Erilaisia ratkaisuja tehtäessä tulee huomioida, kuinka ne turvaavat lapsen

- * "tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin
- * läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet
- * mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä
- * iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon
- * taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen
- * turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden
- * itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen
- * mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan
- * kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen"

Lähde: kotoutuminen.fi > Kotoutumislain käsikirja > Perheryhmäkodi

Osallisuus perheryhmäkodissa

Osallisuus = johonkin kuuluminen tunne ja kokemus omasta merkityksestä osana jotakin yhteisöä

Nuorten haastattelut

- * Tärkeimmät asiat: Perhe, koulu, tulevaisuus
- * Joita käsiteltäessä esiin nousivat seuraavat teemat
 - * Ihmissuhteiden merkitys ja niiden puute
 - * Perheryhmäkodin osallisuutta rajoittavat säännöt
 - * Kokemus siitä, ettei tule kuulluksi
 - * Tiedon puute suomalaisesta yhteiskunnasta

Ihmissuhteiden merkitys

- * Suhteet perheenjäseniin olivat nuorille tärkeimmät ihmissuhteet ja he kertoivat perheenjäsenistään mielellään
- * Maahanmuuttajataustaiset kaverit tärkein tuen lähde lähes kaikilla nuorilla (4), yhdellä nuorella ei ollut hyviä ystäviä.
- * Tärkeänä tukena elämässään nuoret mainitsivat myös omaohjaajat (2), kummiperheen (1), opettajan (1) tai edustajan (2). Yksi nuorista ei osannut nimetä ketään hänelle tärkeää aikuista Suomessa.

Perheryhmäkodin osallisuutta rajoittavat säännöt

- * Kaikki nuoret nostivat haastatteluissa esiin sen, ettei perheryhmäkoti ole kodinomainen, koska siellä on niin paljon sääntöjä
- * Kaikki (5) mainitsivat haastavaksi sen, että klo 22 on oltava omissa huoneissa (ei syötävää saatavissa, ei tv:n katselua) sekä kokivat aikaiset kotiintuloajat haastaviksi
- * Nuoret toivat esiin, että sääntöjen takia, he eivät voi toimia kuin muut ikäisensä nuoret, esim. pyytää kaveria yökylään tai järjestää juhlia tai vaikuttaa siihen, ketkä ovat heidän "kodissaan"

Kokemus siitä, ettei tule kuulluksi

- * Kaikissa haastatteluissa nousi esiin kokemus siitä, etteivät he ole saaneet ääntään kuuluviin
- * Kaikki toivat esiin, että ovat pyrkineet keskustelemaan asioista useaan kertaan mutta ne eivät muutu
 - * Nuorten kokous ja asiakassuunnitelmat koettiin tästä syystä turhauttavaksi (5)
 - * Tärkeimmät keskustelut käytiin nuorten mukaan kaverien (3) ja omaohjaajien kanssa
- * Nuoret kertoivat, etteivät ole voineet vaikuttaa
 - * Perheryhmäkotiinmuuttoon (4)
 - * Perheryhmäkodin sääntöihin
 - * Koulun tai luokan valintaan (5), mutta omaan opiskeluunsa kyllä (5)
 - * Vuorovaikutukseen ohjaajien kanssa (3)

Tiedon puute suomalaisesta yhteiskunnasta

- * Kaikki nuoret kokivat suomen kielen opiskelun tällä hetkellä tärkeimmäksi syyksi siihen, miksi heillä ei ole tarpeeksi tietoa
- * Ystävyyssuhteet suomalaisiin vähäisiä lukuunottamatta ohjaajia, edustajia, kummiperhettä tai tuttuja koulussa tai harrastuksissa
- * Lisätietoa kaivattiin KELA:sta (4), oman rahankäytön suunnittelusta (5), työ- ja opiskelumahdollisuuksista (5), harrastuksista (1), asunnon hankinnasta (2)

Arvostava haastattelu

- * Discovery: omat hyvät kokemukset (10 min, itsenäisesti)
- * Dream: mihin haluamme päästä (keskustelu 40 min, pienryhmät)
- * Design: luodaan konkreettiset toimet miten tavoiteltisiin päästään (30 min, yhdessä koko työryhmä)
- * Destiny: visio tulevaisuudesta (10 min, yhdessä koko työryhmä)
- * Discovery:
 - * Kuinka nuorten ihmissuhteita voidaan perheryhmäkodissa tukea?
 - * Kuinka perheryhmäkodin rajoittavia sääntöjä voitaisiin muuttaa?
 - * Kuinka nuorten mielipide voidaan huomioida nykyistä paremmin?
 - * Kuinka voimme varmistaa, että nuoret saavat riittävät tiedot suomalaisesta yhteiskunnasta?

Pohdinnan tueksi

- * Kuinka nuorten ihmissuhteita Suomessa voidaan perheryhmäkodissa tukea?
- * Kuinka nuorten tärkeiden ihmissuhteiden määrää voitaisiin lisätä?
- * Kuinka voimme tukea arvostavaa dialogia?
- * Kuinka nuorten mielipide voidaan huomioida nykyistä paremmin?
- * Mikä tuottaa nuorille kuulluksi tulemisen kokemuksen?
- * Kuinka voimme varmistaa, että nuoret saavat riittävät tiedot suomalaisesta yhteiskunnasta?
- * Kuinka voisimme antaa nuorille enemmän tietoja eri koulutusvaihtoehtoista, rahan käytöstä sekä siitä, kuinka suomalaisessa yhteiskunnassa toimitaan?
- * Kuinka perheryhmäkodin rajoittavia sääntöjä voitaisiin muuttaa?
- * Kuinka perheryhmäkodin toimintaa voitaisiin muuttaa kodinomaisemmaksi?
- * Mitä tapahtuisi, mikäli sääntöjä muutettaisiin nuorten toivomalla tavalla?